

Marcin Grulkowski

(Gdańsk)

Korespondencja Krakowa i Wrocławia z Głównym Miastem Gdańskiem w późnym średniowieczu

Przejawem wzrostu znaczenia pisma jako środka wymiany informacji w późnym średniowieczu była intensyfikacja wymiany korespondencji¹. Dla Głównego Miasta Gdańska przełomowy moment w pojawieniu się znacznej liczby listów wystąpił w latach siedemdziesiątych XIV w. Był on związany z procesem intensywnego rozwoju gospodarczego, wejściem miasta do Związku Hanzeatyckiego oraz zacieśnieniem kontaktów z ośrodkami miejski-

¹ Dla miast i mieszczaństwa hanzeatyckiego zob. H. Patze, *Neue Typen des Geschäftsschriftgutes im 14. Jahrhundert*, [w:] *Der deutsche Territorialstaat im 14. Jahrhundert*, Bd. 1, hrsg. v. demselben, Sigmaringen 1970 (Vorträge und Forschungen, Bd. 13), s. 25–27; E. Isenmann, *Die deutsche Stadt im Spätmittelalter 1250–1500. Stadtgestalt, Recht, Stadtreglement, Kirche, Gesellschaft, Wirtschaft*, Stuttgart 1988, s. 169; H. Samsonowicz, *Pismo, obraz, głos. Formy przekazu informacji w świecie Hanzy*, [w:] *E scientia et amicitia. Studia poświęcone Profesorowi Edwardowi Potkowskiemu w sześćdziesięciopięciolate urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, red. M. Drzewiecki i in., Warszawa–Pułtusk 1999, s. 167–171; R. Czaja, *Pismo i przekaz ustny w służbie władzy w Prusach w XV wieku*, [w:] *Historia społeczna późnego średniowiecza. Nowe badania*, red. S. Gawlas, M. T. Szczepański, Warszawa 2011 (Centrum Historii Europy Środkowo-Wschodniej Instytutu Historycznego Uniwersytetu Warszawskiego. Colloquia, t. 4), s. 237–243; idem, *The regional and long-distance communication of Prussian towns in the 15th century*, [w:] *Towns and Communication*, vol. 2: *Communication between Towns. Proceedings of the Meetings of the International Commission for the History of Towns (ICHT). London 2007–Lecce 2008*, ed. H. Houben, K. Toomaspoeg, Galatina 2011, s. 21–37.

mi basenu Morza Bałtyckiego i Północnego. Korespondencja Gdańska z innymi podmiotami politycznymi (miastami lub państwami) tylko częściowo stała się przedmiotem badań źródłoznawczych². Pozwala ona rozpoznać problemy gospodarczo-społeczne oraz polityczne w ich stosunkach z Gdańskiem.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest korespondencja Głównego Miasta Gdańska z Krakowem i Wrocławiem. Przybiera ona z dwóch względów szczególny charakter. Po pierwsze – korespondencja ta ma charakter kontaktów międzystrefowych, prowadziły ją bowiem ośrodki z różnych stref gospodarczych. Gdańsk, należąc do strefy bałtyckiej, kontaktował się przede wszystkim z miastami oraz innymi podmiotami politycznymi i gospodarczymi Europy Północnej³. Wrocław i Kraków zaliczono w historiografii do tzw. strefy sudetko-karpackiej lub górnoniemieckiej. W historiografii wskazuje się jednak na ich pograniczne położenie, które skutkowało intensywnymi kontaktami z mia-

² Zob. E. Morcinek, *Dokumenty duńskie z XIV–XVI wieku w archiwum gdańskim*, „Archeion” 1979, t. 69, s. 79–93; J. Zdrenka, *Regesty dokumentów zachodniopomorskich w archiwum gdańskim. Część I: do roku 1400*, „Informator Archiwalny” 1981, t. 8, s. 1–40; idem, *Regesty dokumentów zachodniopomorskich w archiwum gdańskim. Część II: lata 1401–1430*, „Informator Archiwalny” 1982, t. 9, s. 1–34; idem, *Regesty dokumentów zachodniopomorskich w archiwum gdańskim. Część III: lata 1431–1435*, „Informator Archiwalny” 1982, t. 10, s. 21–50; idem, *Niewykorzystane możliwości badawcze do historii Pomorza Środkowego w archiwum gdańskim (1401–1466)*, „Studia Bałtyckie” 1996, t. 2, s. 70–94; A. Grassmann, *Danziger Urkunden im Archiv der Hansestadt Lübeck*, [w:] *Danzig in acht Jahrhunderten. Beiträge zur Geschichte eines hansischen und preussischen Mittelpunktes*, hrsg. v. B. Jähnig, P. Letkemann, Münster/Westf. 1985 (Quellen und Darstellungen zur Geschichte Westpreußens, Nr. 23), s. 77–84; B. Możejko, *Kontakty polskiej kancelarii królewskiej z Gdańskiem w okresie wojny trzynastoletniej*, [w:] *Kancelaria wielkich mistrzów i polska kancelaria królewska w XV wieku. Materiały z międzynarodowej konferencji naukowej. Malbork 2–3 IX 2004*, red. J. Trupinda, Malbork 2006, s. 191–210.

³ A. Mączak, H. Samsonowicz, *Z zagadnień genezy rynku europejskiego: strefa bałtycka*, „Przegląd Historyczny” 1964, t. 55, z. 2, s. 198 nn.; H. Samsonowicz, *Późne średniowiecze miast nadbałtyckich. Studia nad dziejami Hanzy nad Bałtykiem w XIV–XV w.*, Warszawa 1968, s. 109–113; idem, *Przemiany strefy bałtyckiej w XIII–XVI wieku*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1976, t. 37, s. 47–61; idem, *Miejsce Gdańska w gospodarce europejskiej w XV w.*, [w:] *Historia Gdańska*, t. 2: 1454–1570, red. E. Cieślak, Gdańsk 1982, s. 80–84, 88–97; idem, *Strefa bałtycka: jedność czy zróżnicowanie?*, „Zapiski Historyczne” 2006, t. 71, z. 2–3, s. 249–261; M. Biskup, *Pod panowaniem krzyżackim (od 1308 r. do 1454 r.)*, [w:] *Historia Gdańska*, t. 1: do roku 1454, red. E. Cieślak, Gdańsk 1978, s. 397–416, 524–529; A. von Brandt, *Die Stadt des späten Mittelalters im hansischen Raum*, „Hansische Geschichtsblätter” 1978, Jg. 96, s. 1–2; A. Graßmann, *Lübeck und der deutsche Osten im Spätmittelalter*, [w:] *Die Hanse und der deutsche Osten*, hrsg. v. N. Angermann, Lüneburg 1990, s. 28–30; R. Czaja, *Strefa bałtycka w gospodarce europejskiej w XIII–XV wieku ze szczególnym uwzględnieniem Prus krzyżackich*, [w:] *Ziemie polskie wobec Zachodu. Studia nad rozwojem średniowiecznej Europy*, red. S. Gawlas, Warszawa 2006, s. 195–245.

stami sąsiednich stref gospodarczych⁴. Po drugie – badania nad różnorodną korespondencją Gdańska mają bogatą bazę źródłową. Kancelaria Głównego Miasta Gdańska przechowywała bowiem nie tylko oryginalne listy otrzymywane z tych ośrodków, lecz od 1420 r. prowadziła również serię ksiąg missiwów, w których wpisywano treść listów wysyłanych przez Gdańsk do innych ośrodków⁵. Te dwie kategorie źródeł, tj. listy oryginalne oraz missiva, świadczące zarazem o dwóch kierunkach procesu korespondencji (do i z Gdańska), stanowią podstawę źródłową artykułu. Stopień zachowania bazy źródłowej wymaga jednak dalszego uściślenia oraz komentarza. Powołując się na przykład późnośredniowiecznej kancelarii Rewla, należy zauważyć, że nie wszystkie listy wysyłane przez radę miejską wpisywano w kopiariuszach (tj. księgach missiwów)⁶. Taką praktykę stosowano też prawdopodobnie w Gdańsku. Dla Głównego Miasta nie zachowały się ponadto księgi missiwów z lat 1471–1488 oraz składka z wpisami z roku 1515⁷. Badaniami zostały objęte wyłącznie listy w ścisłym tego słowa znaczeniu, nie zaś dokumenty, będące oświadczeniem wykonania przez wystawcę określonych czynności⁸. Dlatego też przedmiotem

⁴ Zob. G. Myśliwski, *Strefa sudecko-karpacka i Lwów. Miejsce Śląska, Małopolski i Rusi Czerwonej w gospodarce Europy Zachodniej (połowa XIII–początek XVI wieku)*, [w:] *Ziemie polskie wobec Zachodu...*, s. 249–251; idem, *Wrocław w przestrzeni gospodarczej Europy (XIII–XV wiek). Centrum czy peryferie?*, Wrocław 2009, s. 61 nn.

⁵ Archiwum Państwowe w Gdańsku [dalej cyt.: APGd], 300, 27/1–12. Zob. M. Sławoszewska, *Gdańskie „Missiva”*, „Archeion” 1958, t. 29, s. 199–207; J. Tandecki, *Średniowieczne księgi wielkich miast pruskich jako źródła historyczne i zabytki kultury mieszczańskiej (organizacja władz, zachowane archiwalia, działalność kancelarii)*, Warszawa–Toruń 1990, s. 140–142; P. Oliński, *Die Danziger Stadtbücher im 14. und der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, [w:] *Verwaltung und Schriftlichkeit in den Hansestädten*, hrsg. v. J. Sarnowsky, Trier 2006 (Hansische Studien, Bd. 16), s. 117.

⁶ T. Salminen, *Bücher, Konzepte und Briefe: Schriftlichkeit in der Kommunikation des Revaller Rates von Stadtschreiber Hermannus bis Joachim Muter (1375–1456)*, [w:] *Die Stadt im europäischen Nordosten. Kulturbeziehungen von der Ausbreitung des Lübisches Rechts bis zur Aufklärung. Beiträge anlässlich des „II. Internationalen Symposiums zur deutschen Kultur im europäischen Nordosten” der Stiftung zur Förderung deutscher Kultur (Aue-Stiftung) Helsinki in Zusammenarbeit mit dem Stadtarchiv Tallinn, dem Estnischen Kunstmuseum, der Ostsee-Akademie Lübeck-Travemünde und dem Deutschen Kulturinstitut Tallinn vom 10. bis 13. September 1998 in Tallinn, Estland*, hrsg. v. R. Schweitzer, W. Bastman-Bühner, J. Hackmann, Helsinki–Lübeck 2001 (Veröffentlichungen der Aue-Stiftung, Bd. 12), s. 161–165.

⁷ M. Sławoszewska, op. cit., s. 207.

⁸ Zob. K. Maleczyński, *Zarys dyplomatyki polskiej wieków średnich*, cz. 1, Wrocław 1951 (Prace Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego, seria A, nr 38), s. 7–8; idem, *Stanowisko dokumentu w polskim prawie prawnym i przewodzie sądowym do połowy XIII w.*, [w:] idem, *Studia nad dokumentem polskim*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1971, s. 117–118; A. von Brandt, *Vorbemerkungen zu einer mittelalterlichen Aktenlehre*, [w:] *Archivar und Historiker. Studien zur*

badania nie staną się niektóre źródła późnośredniowieczne, pochodzące z Krakowa lub Wrocławia i przechowywane w zbiorze dokumentów Archiwum Miasta Gdańska⁹. Nie będą też nimi zachowane w księgach missiwów odpisy dokumentów wysyłanych z Gdańska do wspomnianych ośrodków¹⁰. Stawiając jako problem badawczy korespondencję Krakowa i Wrocławia z Gdańskiem, uwzględniłem w niniejszym artykule tylko listy wysłane przez organy władz miejskich i do nich adresowane. Wyłączam tym samym korespondencję, w której przynajmniej jedną ze stron była osoba prywatna¹¹. W przeważającej większości korespondencja ta odbywała się pomiędzy radami miejskimi obu ośrodków. Jedynie dwa listy wrocławskie z 1512 i 1522 r., skierowane do gdańskiej ławy miejskiej, zostały sporządzone przez ówczesnych wójtów Cristoffa Recke i Paula Ungleba¹².

Analiza statystyczna korespondencji Gdańska z Krakowem i Wrocławiem doprowadzi do określenia stopnia jej intensywności – zarówno w ujęciu chronologicznym, jak i pod względem poruszanej w niej problematyki. Na obecny stan bazy źródłowej miały wpływ zarówno decyzje personelu kancela-

Archiv- und Geschichtswissenschaft. Zum 65. Geburtstag von Heinrich Otto Meisner, Berlin 1956 (Schriftenreihe der Staatlichen Archivverwaltung, Nr 7), s. 432–433; M. Trojanowska, *Dokument miejski lubelski od XIV do XVIII wieku. Studium dyplomatyczne*, Warszawa 1977, s. 3.

⁹ APGd, 300, D/7, 173 (oświadczenie ławy miejskiej Krakowa z 11 VIII 1507 r. w sprawie spłaty długu); 300, D/23A, 72 (układ Otylii Kusch z Gdańska z Barbarą Hantschke z Wrocławia z 4 VIII 1509 r.); 300, D/23A, 108 (poświadczenie przez radę miejską Wrocławia wypowiedzi ławnika i wójta miejskiego Johannes Golthmanna w sprawie spadku z 25 II 1520 r.); 300, D/23A, 109 (poświadczenie przez radę miejską Wrocławia zeznania Doroty Graffe w sprawie spadkowej z 28 II 1520 r.); 300, D/23A, 111 (poświadczenie przez radę miejską Wrocławia układu w sprawie długu z 19 IV 1520 r.); 300, D/23A, 116 (poświadczenie przez radę miejską Wrocławia ugody w sprawie długu z 5 XII 1523 r.); 300, D/23A, 117 (poświadczenie przez radę miejską Wrocławia z 5 XII 1523 r. w sprawie spłaty długu). Dwa dokumenty wysłane do Gdańska zachowały się w księgach missiwów; zob. APGd, 300, 27/3, s. 65v–66r (oświadczenie starosty krakowskiego Mikołaja z Michałowa i rady miejskiej Krakowa z 25 III 1432 r. dotyczące wyroku w sprawie sądowej między Peterem Hirsbergerem i Hansem Teschenerem a Heinrichem van Steyne); 300, 27/6, s. 100v (oświadczenie rady miejskiej Krakowa z ok. 14 XII 1458 r. w sprawie rozliczenia długu zaciągniętego przez stany pruskie).

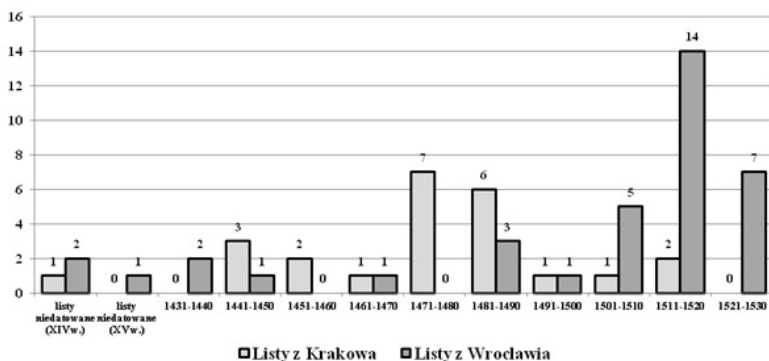
¹⁰ APGd, 300, 27/4, s. 34v–35r (poświadczenie przez gdańską radę miejską przebiegu rozprawy sądowej pomiędzy mieszczanami krakowskimi, rajcą Peterem Hirsbergerem a Peterem Kretczmerem z 12 VII 1441 r.), s. 36v (poświadczenie przez gdańską radę miejską zeznania Eynwolfa Wrige z 11 VIII 1441 r.); 300, 27/6, s. 94v–95r (oświadczenie rady miejskiej Krakowa z 9 X 1454 r. dotyczące umowy stanów pruskich z mieszczanami krakowskimi w sprawie pożyczki 2 tys. guldenów).

¹¹ APGd, 300, D/7, 32, 35, 39, 41–44, 66; 300, 27/6, s. 100v.

¹² APGd, 300, D/23A, 81, 114.

ryjnego Głównego Miasta Gdańska w XIV–XVI w. (np. dotyczące wpisania do księgi *missivów* wysyłanego listu i przechowania korespondencji otrzymanej z zewnątrz), jak i późniejsze zdarzenia losowe związane z funkcjonowaniem archiwum miejskiego. Dlatego przystępując do analizy statystycznej korespondencji gdańskiej, należy zdawać sobie sprawę, że – mimo stosunkowo dobrego zachowania listów XIV–XVI w. – słabością wypływających z nich wniosków jest przypadkowość źródeł zachowanych w oryginałach i odpisach. Dla okresu późnego średniowiecza (do 1530 r.) zachowały się w archiwum gdańskim 24 listy pochodzące z Krakowa i 37 listów wysłanych z Wrocławia (zob. wykres 1). Tylko nieliczne z nich, pozbawione pełnej formuły datacyjnej, pochodzą z XIV w.¹³ Korespondencja Wrocławia z Głównym Miastem Gdańskiem rozpoczęła się faktycznie dopiero w 1436¹⁴, najstarszy zaś datowany list z Krakowa pochodzi dopiero z 1441 r.¹⁵ Jak pokazano w wykresie 1, największe nasilenie korespondencji napływającej z Krakowa nastąpiło w dwudziestolecie 1471–1490, a w przypadku listów wrocławskich – w drugiej dekadzie XVI w. Był to wynik nie tyle różnorodności korespondencji, co jej intensywnej wymiany w określonych sprawach będących przedmiotem stosunków między Gdańskiem a Wrocławiem i Krakowem.

Wykres 1. Listy rad miejskich Krakowa i Wrocławia skierowane do Głównego Miasta Gdańska w późnym średniowieczu

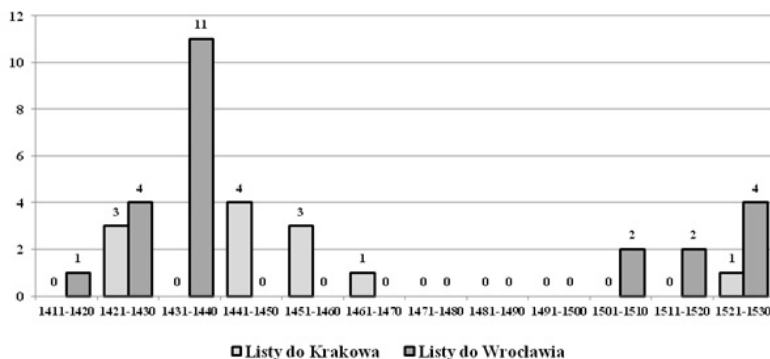
Źródło: opracowanie własne.

¹³ APGd, 300, D/7, 7; 300, D/23A, 6, 7.

¹⁴ APGd, 300, D/23A, 16 (list z 24 III 1436 r.); *Hansisches Urkundenbuch* [dalej cyt.: HUB], Bd. 7, Halbbd. 1, bearb. von H.-G. von Rundstedt, Weimar 1939, nr 182 (regist).

¹⁵ APGd, 300, D/7, 17 (list z 15 V 1441 r.).

Wykres 2. Listy rady Głównego Miasta Gdańska skierowane do Wrocławia i Krakowa w późnym średniowieczu

Źródło: opracowanie własne.

Jak już wskazałem, zachowane missiva znajdują się w specjalnie wydźwignionej serii ksiąg. Ustaliłem istnienie 34 odpisów listów, z których 22 zostało wysłanych do rady wrocławskiej, a 10 do rajców krakowskich. Dwa pozostałe listy skierowano jednocześnie do obu ośrodków¹⁶. W danych statystycznych przedstawionych w wykresie 2 uwzględniłem je zarówno w odniesieniu do serii danych dla Krakowa, jak i Wrocławia. Istniała jednak możliwość, że listy te zostały wysłane ze zjazdów miast hanzeatyckich tylko do jednego z tych ośrodków. Jego zaś zadanie polegało na poinformowaniu pozostałego adresata. Należy zaznaczyć, że w grupie missiwów uwzględniłem tylko niektóre listy wystosowane do Wrocławia lub Krakowa przez całe gremium miast hanzeatyckich bądź pruskich podczas ich zjazdów¹⁷. Warunkiem włączenia tych listów do podstawy źródłowej artykułu jest bezpośredni udział przedstawicieli Głównego Miasta (zwłaszcza aparatu kancelaryjnego) w wytworzeniu i przesłaniu korespondencji wspólnoty hanzeatyckiej lub wytworzonej w gronie

¹⁶ APGd, 300, 27/1, s. 52v, 78v; *Die Recesse und andere Akten der Hansetage von 1256–1430* [dalej cyt.: HR I], Bd. 8, hrsg. v. K. Koppmann, Leipzig 1897 (Hanserecense, Bd. 8), nr 184, 670.

¹⁷ APGd, 300, 27/1, s. 52v (list przedstawicieli miast hanzeatyckich do Krakowa i Wrocławia ze zjazdu w Gdańsku z 30 IV 1427 r.); *ibidem*, s. 78v (list przedstawicieli Lubeki, Hamburga i Lüneburga oraz miast pruskich do miast inflanckich, Krakowa i Wrocławia ze zjazdu w Malborku z 6 XII 1429 r.).

miast pruskich¹⁸. Prowadzenie tego typu korespondencji przez Główne Miasto miało miejsce z reguły tylko w przypadku, gdy zjazd hanzeatycki odbywał się w Gdańsku, a zjazd pruski na terenie Pomorza Gdańskiego lub w Malborku¹⁹. Dla przykładu w przygotowywaniu jednego z takich listów podczas zjazdu hanzeatyckiego w Gdańsku w 1427 r. uczestniczył personel kancelaryjny oraz przedstawiciele rady Głównego Miasta Gdańska. Zawarta w nim formuła koroboracyjna wskazuje bowiem, że została do niego przywieszona jedna z pieczęci sekretnych Głównego Miasta Gdańska²⁰. Tego typu pieczęci o charakterze podręcznym używano m.in. w korespondencji hanzeatyckiej²¹. Z kolei jednego z listów do Wrocławia, zredagowanego na zjeździe miast pruskich w Malborku w 1404 r., nie można zaliczyć do korespondencji prowadzonej przez Główne Miasto Gdańsk²². Jak wskazuje reces z tego zjazdu, list ten poleciono wysłać za pośrednictwem Torunia²³.

Ze względu na specyfikę zachowanych źródeł najstarsze listy Głównego Miasta Gdańska do Wrocławia i Krakowa pojawiły się w drugiej dekadzie XV w. Największa ich intensywność przypadła na lata 1421–1440. Szczególnie dużą liczbę listów wysłano w latach trzydziestych XV stulecia do Wrocławia, co stanowiło przede wszystkim efekt intensywnej korespondencji w sprawie renty należącej do Johana Godeke (Gotke), a później do jego spad-

¹⁸ Wykluczyć trzeba niektóre listy wysłane przez Hanzę do Wrocławia: HR I, Bd. 7, hrsg. v. K. Koppmann, Leipzig 1893 (Hanserecesse, Bd. 7), nr 613 (list przedstawicieli miast hanzeatyckich do Wrocławia ze zjazdu w Lubece z 1423 r.); APGd, 300, 59/4, s. 57–58 (list miast pruskich do Wrocławia ze zjazdu w Malborku z 20 XII 1404 r.); *Hanserecesse von 1431–1476* [dalej cyt.: HR II], Bd. 6, bearb. von G. Frhr. von der Ropp, Leipzig 1890 (Hanserecesse, Abt. 2, Bd. 6), nr 473 (list przedstawicieli miast hanzeatyckich do Wrocławia ze zjazdu w Lubece z 25 IX 1471 r.).

¹⁹ Zob. I. Janosz-Biskupowa, *Archiwum Ziemi Pruskiej. Studium archiwoznawcze*, Warszawa–Poznań 1974 („Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu” 1972, R. 77, z. 3), s. 56.

²⁰ „Gescreben under des rates czu Danczik secret, des wir samptlichn hiir czu gebruchen und umb gebrochsamkeit unsir ingesigillt sie gebeten haben, das hiir uffczudrucken, — —”, APGd, 300, 27/1, s. 52v; HR I, Bd. 8, nr 184.

²¹ Na temat dwóch znanych pieczęci sekretnych używanych przez Główne Miasto Gdańsk zob. C. Knetsch, *Die Siegel der Stadt Danzig bis zum Untergange ihrer Selbständigkeit*, „Zeitschrift des Westpreussischen Geschichtsvereins” 1904, H. 47, s. 103–105; B. Śliwiński, *Najdawniejsze pieczęcie i herb miasta Gdańska – nowe propozycje i interpretacje*, [w:] *Gdańsk średniowieczny w świetle najnowszych badań archeologicznych i historycznych*, red. H. Paner, Gdańsk 1998, s. 214, 216. Jednej z tych pieczęci używały wspólnie Gdańsk i Toruń.

²² APGd, 300, 59/4, s. 57–58 (list z 20 XII 1404 r.); HR I, Bd. 5, Leipzig 1880 (Hanserecesse, Bd. 5) nr 220 (regist).

²³ „Und das sullen dy heren von Thorun den von Breslaw vorschriben in sulchem lute: — —”, HR I, Bd. 5, nr 219, § 8.

kobierców (zob. niżej). Porównując zmienność wymiany korespondencji między Gdańskiem a Krakowem i Wrocławiem w czasie, można zaobserwować od lat siedemdziesiątych XV w. dużą dysproporcję między liczbą listów otrzymywanych przez Gdańsk a wysyłanych przez to miasto do wspomnianych ośrodków (por. wykres 1 i 2). Można ją tłumaczyć częściowo stanem zachowania źródeł i sposobem ich powstawania (zwłaszcza ksiąg *missivów*) w kancelarii głównomiejskiej. Wyjaśnienia tej dysproporcji należy doszukiwać się w odpowiedzi na pytanie, kto przejawiał inicjatywę w procesie korespondencji. W pierwszej połowie XV w. znajdowała się ona przeważnie po stronie Głównego Miasta Gdańska, które poprzez wysyłanie korespondencji do Krakowa i Wrocławia pragnęło rozwiązać problemy własne oraz swoich obywateli w stosunkach z tymi ośrodkami (np. kwestię zaległości Wrocławia w spłacie rent należących do gdańszczan). Od lat siedemdziesiątych XV stulecia sytuacja ulegała zmianie. Gdańsk znalazł się w pozycji miasta, wobec którego wysuwano różnego rodzaju prośby lub żądania (np. w sprawie poręczenia przez kupców krakowskich pożyczki od kardynała Zbigniewa Oleśnickiego, odzyskania przez kupców krakowskich zapłaty dla Petera von Feltissen za nieudane odwodnienie kopalni w Olkuszu, a także w kwestii podziału spadku po Jacobie Kusche pomiędzy członków rodziny zamieszkałych we Wrocławiu oraz długu gdańszczanina Wilhelma Ravenortha wobec rajcy wrocławskiego Conrada Sauermanna). Powtarzające się listy z Wrocławia i Krakowa do Gdańska, poruszające nierozwiązane nadal sprawy, spowodowały, że w tym okresie osiągnęły one liczebną przewagę nad listami wytworzonymi w kancelarii Głównego Miasta.

Całą korespondencję Głównego Miasta Gdańska z Krakowem i Wrocławiem podzieliłem na kilka kategorii tematycznych. Ukazują one główne problemy ekonomiczne, prawne oraz polityczne, jakie powstawały we wzajemnych stosunkach (zob. tabela 1).

W korespondencji skierowanej do Gdańska przeważały listy poruszające zagadnienia dotyczące warunków handlu i różnorodnych zobowiązań finansowych powstałych pomiędzy mieszczanami gdańskimi a wrocławskimi i krakowskimi, którzy w ten sposób uzyskali wstawiennictwo rad miejskich w swoich ośrodkach. Na podstawie analizy gdańskich *missivów* można stwierdzić, że w kontaktach z Wrocławiem najistotniejszymi problemami były zaległości w spłatach rent zakupionych przez gdańszczan oraz kwestie ograniczeń w handlu we Wrocławiu i na Śląsku, a w kontaktach z Krakowem – różnorodne rozliczenia finansowe. Niewielki udział korespondencji poruszającej zagadnienia

polityki hanzeatyckiej świadczy o niewielkiej roli tej organizacji we wzajemnych kontaktach.

Tabela 1. Korespondencja Krakowa i Wrocławia z Gdańskiem w późnym średniowieczu (do 1530 r.) według treści listów

Kategorie tematyczne listów	Liczba listów skierowanych do Gdańska z		Liczba listów wysłanych z Gdańska do	
	Krakowa	Wrocławia	Krakowa	Wrocławia
Hanza	3	–	1 (3)	– (2)
Źródła:	APGd, 300, D/7, 45, 59, 103	–	APGd, 300, 27/6, s. 365v–366r (300, 27/1, s. 52v, 78v)	(APGd, 300, 27/1, s. 52v, 78v)
Handel	9	10	2	6
Źródła:	APGd, 300, D/7, 6, 22, 47, 70, 91, 98, 110, 122, 159	APGd, 300, D/23A, 6, 16, 44, 47, 70, 71, 77, 79, 94, 114	APGd, 300, 27/4, s. 92v–93r; 300, 27/5, s. 15r–v	APGd, 300, 27/2, s. 87r, 87v, 127v–128r; 300, 27/7, s. 230r; 300, 27/8, s. 9v, 102r–v
Zobowiązania finansowe	4	10	7	2
Źródła:	APGd, 300, D/7, 31, 65, 75, 202	APGd, 300, D/23A, 7, 29, 56, 73, 76, 82, 84, 85, 91, 118	APGd, 300, 27/1, s. 124r; 300, 27/4, s. 38r–v; 300, 27/5, s. 16v, 198r–v; 300, 27/6, s. 51v–52r, 97v–98v; 300, 27/11, s. 131r–v	APGd, 300, 27/10, s. 116r–v; 300, 27/12, s. 26r
Renty	2	2	–	11
Źródła:	APGd, 300, D/7, 17, 23	APGd, 300, D/23A, 20, 24	–	APGd, 300, 27/1, s. 9v, 23r, 25v; 300, 27/2, s. 5r, 52v–53r, 70r–v, 88v, 98v–99r, 107r, 108r–v, 159v

ciąg dalszy tabeli 1.

Spadek	1	8	–	1
Źródła:	APGd, 300, D/7, 182	APGd, 300, D/23A, 37a, 68, 78, 80, 81, 102, 110, 123	–	APGd, 300, 27/8, s. 111r–v
Różne	5	7	–	2
Źródła:	APGd, 300, D/7, 40, 56, 63, 67, 83	APGd, 300, D/23A, 61, 99, 101, 119, 120, 121, 122	–	APGd, 300, 27/10, s. 194r, 298r
Razem	24	37	10 (12)	22 (24)

Uwaga: W nawiasie podano liczbę listów z uwzględnieniem tych, które zostały skierowane jednocześnie do Wrocławia i Krakowa.

Źródło: opracowanie własne.

*

Kolejnym etapem analizy źródłoznawczej korespondencji Gdańska z dwoma miastami jest szczegółowa charakterystyka wyróżnionych tematycznie grup listów. Pierwsza z grup dotyczy spraw hanzeatyckich. Wszystkie trzy miasta łączyła w badanym okresie przynależność do Hanzy, przy czym zarówno w przypadku Krakowa, jak i Wrocławia miała ona luźny charakter. Miasta te po raz pierwszy jako członkowie Związku Hanzeatyckiego zostały wymienione w recesie z 1387 r., zaś pozostawały nimi do drugiej połowy XV w.²⁴ Przyczynę utraty przez oba ośrodki statusu członka Hanzy stanowiło wzrastające od przełomu XIV/XV w. znaczenie powiązań handlowych z ośrodkami południowoniemieckimi²⁵. Coraz mniejsze zainteresowanie sprawami hanze-

²⁴ Zob. W. Stein, *Die Hansestädte (Schluss)*, „Hansische Geschichtsblätter” 1915, Bd. 21, s. 157–163; L. Petry, *Breslau und Krakau vom 13. bis 16. Jahrhundert. Zwei Städteschicksale auf Kolonialboden*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens” 1934, Bd. 68, s. 63; J. Wyrozumski, *Kraków a Hanza w wiekach średnich*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego, t. 663: Prace historyczne 1985, z. 74, s. 58–61; idem, *Dzieje Krakowa. Kraków do schyłku wieków średnich*, [w:] *Dzieje Krakowa*, t. 1, red. J. Bieniarzówna, Kraków 1992, s. 385.

²⁵ M. Scholz-Babisch, *Oberdeutscher Handel mit dem deutschen und polnischen Osten nach Geschäftsbriefen von 1444*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte Schlesiens” 1930, Bd. 64, s. 56–74; W. von Stromer, *Nürnberg-Breslauer Wirtschaftsbeziehungen im Spätmittelalter*, „Jahrbuch für fränkische Landesforschung” 1974/1975, Bd. 34/35, s. 1079–1100; G. Myśliwski, *Wrocław i mia-*

atyckimi powodowało niechęć do finansowania kosztownych podróży swoich przedstawicieli do północnych Niemiec. Wystąpienie Wrocławia z Hanzy, polegające na tym, że „wrocławianie nigdy więcej nie będą chronić się za przywilejami hanzeatyckimi” („de van Breszlouwe myt der hanse privilegien nicht mer en vordedingen”), zostało ogłoszone na zjeździe hanzeatyckim w Lubecie w roku 1474²⁶. Dlatego też główna część tego rodzaju korespondencji między tymi miastami a Gdańskiem dotyczyła spraw uczestnictwa w zjazdach hanzeatyckich. Trzykrotnie, w roku 1470²⁷, 1476²⁸ i 1487²⁹, Kraków prosił w listach Główne Miasto o reprezentowanie jego interesów podczas zbliżających się zjazdów Hanzy. Tłumaczył zaś swoją absencję względami ekonomicznymi wypływającymi z odległości od miejsca zjazdu³⁰, jak również politycznymi, zwłaszcza okresową nieobecnością króla Kazimierza Jagiellończyka, a także za-

sta południowoniemieckie – powiązania gospodarcze (ok. 1270–1450), „Biuletyn Polskiej Misji Historycznej” 2005, nr 3, s. 35–42; idem, *Związki gospodarcze Wrocławia z miastami południowych Niemiec i Szwajcarii (XIII–XV w.)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2005, t. 55, s. 127–165; idem, *Wrocław i Ratyzbona. Kontakty gospodarcze w XIII–XV w.*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka” 2006, t. 61, z. 2, s. 225–248; W. Bauernfeind, *Beziehungen des ‘Patriziats’ von Nürnberg und Krakau (1498–1536)*, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa i jej związki z miastami Europy w średniowieczu i epoce nowożytnej (do połowy XVII wieku). Zbiór studiów*, red. Z. Noga, Kraków 2011, s. 81–121; M. Goliński, *Relacje patrycjatu krakowskiego z Wrocławiem w średniowieczu*, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa...*, s. 33–47; H. Ochs, *Kontakte Krakauer Patrizier zu den el-sässischen und pfalzgräflichen Städten*, [w:] *Elita władzy miasta Krakowa...*, s. 123–148.

²⁶ „Item ward dar geleszen der van Breszlouwe breff, darinne se de Dutschen hanse aller dinge vorleggen unde afschriuen, der privilegia nicht mer to brukende. Darup ward beslaten, dat men den olderluden to Brugge unde in allen anderen plätzen der hanse schriue, se de van Breszlouwe myt der hanse privilegien nicht mer en vordedingen”, HR II, Bd. 7, bearb. von G. Frhr. von der Ropp, Leipzig 1892 (Hanserecesse, Abt. 2, Bd. 7), nr 181, § 5. Zob. W. Stein, op. cit., s. 159.

²⁷ APGd, 300, D/7, 45 (list z 11 IV 1470 r.); HR II, Bd. 6, nr 288. W dniu 5 V 1470 r. Gdańsk wysłał list, w którym odmówił przyjęcia pełnomocnictwa ze względu na wcześniejszą decyzję miast pruskich o absencji w zbliżającym się zjeździe hanzeatyckim; ibidem, nr 293.

²⁸ APGd, 300, D/7, 59 (list z 25 IV 1476 r.). Zob. też HR II, Bd. 7, s. 494, przyp. 2.

²⁹ APGd, 300, D/7, 103 (list z 9 IV 1487 r.); *Hanserecesse von 1477–1530* [dalej cyt.: HR III], Bd. 2, bearb. von D. Schäfer, Leipzig 1883 (Hanserecesse, Abt. 3, Bd. 2), nr 144.

³⁰ „Sundir, liebun hernn, wissintlich ist, euch wy unsir sachin stehnn und wy uns das nicht wol beqwemet; das irste ist, das wir ferre gelegin seyn und nicht ane grosse ouffloge sulche botschafft, also ferre ufrichtin mochten, dy wir denne unde vormols ny gethon habin”, APGd, 300, D/7, 45; „So wisset Ersamen herren, das uns dy briffe nw newlich of Jorgen [24 IV 1476] als oben geantwort sint und der tag der tagfart ist nerende alhii sundir dy reyse weit und farre in fromden landen, dis wir uns nicht mogen in so korczir czeit mit unsirn boten schicken”, APGd, 300, D/7, 59; “— — sundir file ferlickeyten, dy in eynem sulchen ferren wegen mochten ersteen, besweren uns in eynem sulchen”, APGd, 300, D/7, 103.

grożeniem wojennym ze strony Czech i Węgier i wynikającą z tego potrzebą pilnowania południowej granicy Królestwa³¹. Udzielane Gdańskowi pełnomocnictwa w sprawie podejmowania określonych decyzji na zjazdach hanzeatyckich miały w tego typu listach zakres nieograniczony lub ściśle określony do kilku poruszanych na nadchodzącym zjeździe spraw. Kraków udzielał niekiedy pełnomocnictw opatrzonych klauzulą zgody królewskiej w przypadku możliwości uczestnictwa w jakimkolwiek konflikcie³². W dniu 25 IV 1476 r. Kraków udzielił Gdańskowi pełnomocnictw dotyczących podjęcia działań w sprawach między kupcami londyńskimi, brugijskimi i miast hanzeatyckich z jednej i kupcami kolońskimi z drugiej strony oraz w kwestii stosunków Hanzy z Francją³³. Rajcy krakowscy dodatkowo zawarli prośbę o podjęcie starań, by Kraków nie utracił przywilejów związanych z członkostwem w Hanzie³⁴. Tylko raz rada miejska Krakowa otrzymała odpowiedź Gdańska w sprawie reprezentowania jej podczas zjazdu w Lubece w 1470 r. W liście z 5 V 1470 r. Głównie Miasto poinformowało krakowską radę, że wielkie miasta pruskie nie wyślą swojego przedstawiciela na zjazd, ponieważ „jesteśmy w konflikcie z tymi, którzy zatrzymują, wyłapują i nakładają [opłaty na] naszych [współobywateli] na lądzie i na morzu” („wir mit eczlichen in czweytracht und zcu vedeschafft stehen, die dy unszeren zcu wasser und zcu lande thun uffhalden, fangen und schatzen”)³⁵. Chodziło tu w istocie o rozbieżności wśród samych miast hanzeatyckich w kwestii polityki wobec Anglii. W związku z tym Gdańsk posta-

³¹ „— — das andir, das unsir gnediger herre der konigk ym lande nichten ist unde wir an der grenicze sitczen, und bese nockwir habin von allin seyten, von Ungern, von Behmen, von Mernern, von der Slesien vornomen moget Ir haben unde gehort, wy dese lande an czwetracht hengen, unde sich zubesorgin ist alle tage, dassy cynreyssin werdin abewende, dorumme wir denne yn grosin ferlichkeyten gesatz seyn”, APGd, 300, D/7, 45; “Och liben herren, als Ir wisset, sitcze wir mit Ungern, Behemen und Slesien in den greniczen, von den uns alle tage crigk und orloge ensteyt”, APGd, 300, D/7, 59.

³² „— — wen wir an dem nichten czweyfiln, das Ewir W[eisheit] mitsampt den andern stetin yn den sachen wol werdet wissin zu rothin, das sulche alle gebrechin, czwetrechte unde unfire bescheen gestillet unde ab got wil uff cyn gut ende gebrocht werdin. Ydoch von der macht wegen bitten wir uns zu vorwarin unde der geborlichin unde beqwemelichin zu gebrauchin, wen unsir meynunge nischen [s] ist mit ymande crigk anzufangen, wen wir das ane unsirs gnedigen hernn des koniges wissin unnde willin nicht thun mogen”, APGd, 300, D/7, 45.

³³ APGd, 300, D/7, 59.

³⁴ „— — alleyne bitte wir vns in allen deszin sachen czu vorwaren of das wir nicht vmme dy busse quemem vnd dy hense vorloren — —”; APGd, 300, D/7, 59. Zob. też HR II, Bd. 7, s. 494, przyp. 2.

³⁵ APGd, 300, 27/6, s. 366r; HR II, Bd. 6, nr 293 (regest).

nowił wraz ze swoim listem odesłać pełnomocnictwo Krakowa do Lubeki³⁶. W dalszej części listu z 1470 r. poruszono też kwestię nieprawidłowości w handlu śledziami i węgorzami. Odpowiadając na zarzuty oszustw kupców gdańskich w handlu rybami, rada Głównego Miasta zadeklarowała „okazać najwyższą uwagę” („uszirsten fleisz irscheynen”), by zapobiec wywożeniu do Krakowa niepełnowartościowych towarów, jednak przy okazji stwierdziła, że proceder ten dotyczy w większym stopniu innych miast niż Gdańsk³⁷.

Do korespondencji wysłanej przez kancelarię gdańską w sprawach hanzeatyckich należą również wspomniane już listy całego gremium posłów uczestniczących w zjazdach hanzeatyckich. W liście z 30 IV 1427 r. wysłannicy miast hanzeatyckich (Rostocka, Lubeki, Hamburga, Stralsundu, Wismaru i Lüneburga) zwrócili się do Krakowa i Wrocławia z prośbą o przysłanie za pośrednictwem Gdańska deklaracji o pomocy w konflikcie przeciw królowi duńskiemu Erykowi, który wbrew interesom hanzeatyckim faworyzował w Danii i Norwegii kupców holenderskich i angielskich³⁸. Wojna z Danią, a zwłaszcza ustanowienie cła w cieśninie Sund jeszcze bardziej zaogniły stosunki z Hanzą. Bezpośrednio przez kancelarię Głównego Miasta został sporządzony list na zjeździe miast pruskich z przedstawicielami Lubeki, Hamburga i Lüneburga w Malborku w dniu 25 XII 1429 r. Uczestnicy zjazdu wezwali miasta inflanckie, Kraków i Wrocław do przybycia na zjazd do Lubeki w dniu 25 XII 1429 r.³⁹ Udział

³⁶ „Darumbe wir Euwirn Weiszheiten den machtbrieff mitsampt deme anderen brieffen an dy hern von Lubek lautende widdersenden und bitten uns dasz nicht zcu vorarigen”, APGd, 300, 27/6, s. 366r; HR II, Bd. 6, nr 293 (regist).

³⁷ „— — vormuten uns dach, dasz sulch vormenget boze gudt, uffs mynste usz unserer stadt, sunder den meysten usz anderen steten gefuret wurde”, APGd, 300, 27/6, s. 366r; HR II, Bd. 6, nr 293 (regist).

³⁸ „Hirumbe Euwir liebe wir ermanen und heisschen, das Ir by unsir hulffe bleibet, und thut by uns gleich andern steten, und als Ir von vorbundes wegen der hense und uns pflichtig seit czu thuene. Und was trostes und hulfe wir uns in diesen unsirn nothaftigen krigen von Euwir liebe vormutende mogen wesen, des begeren wir Euwirs gutlichen bescreben antwortes, — —”, APGd, 300, 27/1, s. 52v; HR I, Bd. 8, nr 184.

³⁹ „Hiir umme wii mit eyndracht, willen und vollbort der gemenen stede des landes to Pru’szen hebben samentliken eynes dages vorramet, also upp des hiilgen Cristi dage negest komende, dat denne eyne itczlike stad van der Dudschen hense ere sendeboden bynnen der stad Lubek des morgens in der herberge hebbe, umme de vorgedochten und alle ander zake und schelinge, der gemenen hense anrorende, ueterlik to sprekende und to handelnde. Wor umme Juwe ersame leve und vrundscopp wii gutliken bidden und mit ernstem vlite begeren, dat gii juwe erliken sendeboden upp de vorgescreven tiid und stede unvortogliken willet senden und des in nener wise vorleggen, — —”, APGd, 300, 27/1, s. 78v; HR I, Bd. 8, nr 670.

Gdańska w korespondencji Hanzy z Wrocławiem i Krakowem wyrażał się nie tylko w bezpośrednim redagowaniu przez gospodarza zjazdu dokumentacji i listów, ale również – w przypadku zjazdów odbywanych w innych miastach (w północnych Niemczech) – w pośrednictwie w przesyłaniu informacji do dalszych ośrodków. Pośrednictwo w przesyłaniu korespondencji hanzeatyckiej do Wrocławia lub Krakowa przejmował początkowo Toruń⁴⁰. Wraz ze wzrostem znaczenia Głównego Miasta wśród miast pruskich należących do Hanzy Lubeka przesyłała wszelkie informacje o postanowieniach wspólnotowych oraz o terminach zjazdów do Gdańska. Przy okazji w listach tych wyrażano prośby o zawiadomienie Krakowa, Wrocławia, a nawet Frankfurtu nad Odrą o terminach nadchodzącego zjazdu⁴¹. Prośby te realizowano, o czym w sposób pośredni świadczy np. wspomniany już list z pełnomocnictwem Krakowa dla Gdańska z 1476 r., będący niewątpliwie reakcją na niezachowany list z zawiadomieniem o zjeździe hanzeatyckim w tym roku w Lubecie⁴².

*

W pozostałych, wyróżnionych przeze mnie kategoriach źródeł w zdecydowanej większości występują listy rad miejskich Krakowa i Wrocławia do Głównego Miasta Gdańska, mające charakter wstawiennictwa władzy publicznej (miejskiej) w sprawach prywatnych obywateli. Obok nich prowadzono również korespondencję podejmującą różnorodne zagadnienia ówczesnej polityki gospodarczej miast. Jeden z ważnych tematów korespondencji między Krakowem i Wrocławiem a Głównym Miastem Gdańskim stanowił handel, a zwłaszcza kwestie organizacyjno-prawne tego rodzaju działalności. W la-

⁴⁰ Zob. np.: „Ouch so eyn ydirman dirfaren, ab ymand schaden hat genomen in Flanderen, den man noch nicht obir gegebin hat beschribin, das man den noch obir beschribin gebe; und sundirligen die von Thorun sullen das schribin kegen Breslow und Crakow und an die anderen stete, die do myte sint in der hanze”, HR I, Bd. 3, hrsg. v. K. Koppmann, Leipzig 1875 (Hanserecense, Bd. 3), nr 361, § 7; „Item is den herren van Thorun bevolen, na lude des vorscreven breves de herren van Grakow unde Breslow to der vorscreven dachvard to vorbodende”, HR I, Bd. 5, nr 209, § 11; ibidem, nr 220; „Item is den von Thorun befolen, den von Breslaw und Crakow zu schriben von der Engelschen berichtunge”, ibidem, nr 304, § 4; HR I, Bd. 7, nr 619; HR II, Bd. 3, bearb. von. G. Frhr. von der Ropp, Leipzig 1881 (Hanserecense, Abt. 2, Bd. 3), nr 468.

⁴¹ APGd, 300, D/28, 50; HR II, Bd. 1, bearb. von G. Frhr. von der Ropp, Leipzig 1876 (Hanserecense, Abt. 2, Bd. 1), nr 260 (list z 19 II 1434 r.); 300, D/29, 256; HR II, Bd. 7, s. 494, przyp. 2 (list z 6 III 1476 r.); 300, D/29, 337; HR III, Bd. 2, s. 123, przyp. 1 (list z 16 VIII 1486 r.).

⁴² APGd, 300, D/7, 59.

tach dwudziestych XV w. miejsce Torunia jako najważniejszego pośrednika w handlu Królestwa Polskiego (zwłaszcza kupców krakowskich) z Prusami zajął Gdańsk⁴³. Jednocześnie na podstawie kolejnych traktatów pokojowych polsko-krzyżackich, a ostatecznie w wyniku pokoju brzeskiego z 1435 r., wprowadzono zasadę wolności handlu, z której faktycznie większe korzyści odnosiła strona polska⁴⁴. W celu polepszenia swojej pozycji w handlu Główne Miasto Gdańsk przy poparciu władz zakonnych wprowadzało różnorodne restrykcje wobec kupców z Królestwa, co skutkowało z kolei utrudnieniami ze strony polskiej. Ograniczenia w handlu stały się przedmiotem wzajemnych skarg rad miejskich Krakowa i Gdańska na niekorzystne położenie handlowe kupców tych ośrodków miejskich. W 1443 r. rada miejska Krakowa skarżyła się na egzekwowanie w Gdańsku zakazu zawierania kontraktów handlowych bez pośrednictwa kupców gdańskich⁴⁵. Powyższą reakcją należy wiązać z zarządzeniem o przymusie pośrednictwa gdańszczan w transakcjach zawieranych w Gdańsku przez obcych kontrahentów⁴⁶. Gdańsk odpowiedział wówczas, że jego władze nie egzekwują tego zakazu⁴⁷. Rada Głównego Miasta wyraziła ponadto zdziwienie skargą Krakowa do króla polskiego oraz zaproponowała rozpatrzenie powyższych kwestii na wspólnym zjeździe⁴⁸. Kolejna odsłona narastającego konfliktu handlowego obu ośrodków nastąpiła w roku 1448 i związana była z interwencjami króla Kazimierza Jagiellończyka u wielkiego mistrza Konrada von Erlichshausen⁴⁹. W jej tle własną korespondencją prowadziły oba miasta. Na niezachowany krakowski list w sprawie aresztu („uffsatzunge”) obejmującego towary kupców polskich kancelaria Głównego Miasta sformu-

⁴³ S. Kutrzeba, *Finanse i handel średniowiecznego Krakowa*, Kraków 2009, s. 225–227; M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV wieku*, Warszawa 1959, s. 77–78.

⁴⁴ M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego...*, s. 50; idem, *Polityka zewnętrzna zakonu krzyżackiego*, [w:] *Państwo zakonu krzyżackiego w Prusach. Władza i społeczeństwo*, red. M. Biskup, R. Czaja, Warszawa 2008, s. 252.

⁴⁵ APGd, 300, D/7, 22 (list z 21 VI 1443 r.). Zob. też M. Starzyński, *Krakowska rada miejska w średniowieczu*, Kraków 2010 (Maiestas – Potestas – Communitas, t. 3), s. 168–169.

⁴⁶ Zob. Th. Hirsch, *Danzigs Handels- und Gewerbsgeschichte unter der Herrschaft des Deutschen Ordens*, Leipzig 1858, s. 187; S. Kutrzeba, op. cit., s. 227; M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego*, s. 91, 141; idem, *Pod panowaniem krzyżackim...*, s. 514.

⁴⁷ „— — begerende von uns, das Euwir koufflu^ethe in unsir stat mit sulcheme gebote unde neugerer satzunge nicht gedranget unde besweret wurden unde bey der olden gewonheit unde holdinge sie loessen welden”, APGd, 300, 27/4, s. 92v (list z 6 VII 1443 r.).

⁴⁸ Ibidem, s. 92v–93r.

⁴⁹ S. Kutrzeba, op. cit., s. 228; M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego...*, s. 92.

łowała odpowiedź, w której stwierdzono, że „nic nam nie wiadomo o jakichkolwiek obciążeniach lub nowych aresztowaniach, które uczynionoby na was w naszym mieście” („uns nicht wissentlich von enigerley beswerunge adir newirsatzunge, die alhy in unsir stat uff die euwiren gemacht weren”)⁵⁰. Następnie wyliczono utrudnienia, jakich doznawali gdańszczanie na terenie Królestwa Polskiego, zwłaszcza brak swobodnego handlu z obcymi kupcami oraz brak możliwości kupna miedzi bez pośrednictwa polskiego⁵¹. Konflikty na tle handlowym nie ustały nawet po inkorporacji Prus do Królestwa Polskiego. W innej skardze z 1493 r. władze Krakowa narzekały na kupców łotewskich i ruskich, którzy bez ograniczeń prowadzili handel z Wrocławiem i Niemcami, wyrządzając szkody polskim pośrednikom (w tym przede wszystkim kupcom krakowskim)⁵².

W korespondencji Gdańska z Wrocławiem istotną rolę odgrywała sprawa ustanowienia przez księcia oleśnickiego Konrada V Kąckiego nowych stawek celnych w komorach celnych w Psim Polu (Hundsfeld) i Psarach (Hünern). Spowodowało to intensywną wymianę korespondencji⁵³. W 1435 r. rada Głównego Miasta Gdańska przesłała do Wrocławia skargę kupców i woźniców gdańskich na nowe cła, jednocześnie prosząc o podjęcie przez wrocławską radę wysiłków, by kupcy gdańscy „pozostali przy dawnym zwyczajowi i uprawnieniu, jakie istniało od dawnych czasów, i nie byli uciskani żadnymi nowymi cłami lub obciążeniami”⁵⁴. Jeszcze w tym samym roku wysłano do Wrocławia od-

⁵⁰ APGd, 300, 27/5, s. 15r–v (list z 28 IV 1448 r.). Zob. M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego...*, s. 82, przyp. 215; idem, *Elementy gospodarcze podłoża zjednoczenia Pomorza Wschodniego z Polską w połowie XV w.*, [w:] M. Biskup, K. Górski, *Kazimierz Jagiellończyk. Zbiór studiów o Polsce drugiej połowy XV wieku*, Warszawa 1987, s. 55, przyp. 215.

⁵¹ APGd, 300, 27/5, s. 15r–v.

⁵² APGd, 300, D/7, 122 (list z 21 III 1493 r.); HU, Bd. 11, bearb. von W. Stein, München–Leipzig 1916, nr 660. Od 1457 r. Kraków posiadał przywilej, który zakazywał omijania tego ośrodka przez kupców podążających z Rusi, Wielkopolski, Krosna i Pilzna do Wrocławia; zob. K. Kopiński, *Gospodarcze i społeczne kontakty Torunia z Wrocławiem w późnym średniowieczu*, Toruń 2005 („Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu”, R. 91, z. 2), s. 48.

⁵³ Zob. Th. Hirsch, op. cit., s. 184–185.

⁵⁴ „Worumme Euwer vorsichtige liebe und frundschaftt wir gutlichen bitten mit flyse begerende, das Ir umme unser und des gemeynen besten willen in desen zachen retlich, forderlich und behulffen sein wetlet Euch mit flyse gegen den vorbenanten heren herczogen adir wo Ir das vorbas notorftt erkennet noch Euwerem besten vormogen czuberebeiten, das die unsern mitsampt dem gemeynen kowffmanne by alder gewonheit und gerechtigkeit, alse von langen geczyten gewest ist, moge bliben und darobir mit keynen nuwen czollen adir beswerunge gedrunget werden —”, APGd, 300, 27/2, s. 87r (list z 18 I 1435 r.); HU, Bd. 7, Halbbd. 1, nr 75 (regist).

powieź, która stanowiła reakcję na wcześniejszą (niezachowaną) propozycję tego miasta, by w sprawie nowego cła wysłać skargę do cesarza Zygmunta Luksemburczyka. Gdańsk poinformował jednak radę wrocławską, że niezbędna jest w pierw wspólna narada z wielkim mistrzem krzyżackim na zjeździe miast pruskich⁵⁵. W marcu 1436 r. Wrocław wysłał do Gdańska prośbę o zebranie od kupców informacji na temat cła uiszczanego w komorach celnych w Psim Polu i Psarach⁵⁶. Załączono do niego również koncept pisma ze skargą skierowaną do księcia oleśnickiego. W liście z 21 IV 1436 r. Gdańsk przesłał radzie wrocławskiej wspomniane informacje dotyczące stawek celnych, zaznaczając jednak, że nie wysłał do książąt oleśnickich skargi o treści zaproponowanej przez Wrocław, lecz oparł się na informacjach uzyskanych bezpośrednio przez użytkowników tego szlaku handlowego⁵⁷. W innym liście z 1509 r. Gdańsk prosił o ustosunkowanie się władz wrocławskich do skarg kupców dotyczących utrudnień w handlu rybami⁵⁸.

Oprócz kwestii polityki handlowej do Gdańska wysyłano listy z zakresu organizacji handlu. Tego typu informacje rozpowszechniała w Gdańsku jedynie rada wrocławska. Należą do nich listy zawiadamiające o utworzeniu wolnego targu („eynen freyen fischmargt”) na ryby suszone i solone dla kupców hanzeatyckich (1509)⁵⁹ oraz informujące o potwierdzeniu prawa składu dla Wrocławia i Frankfurtu nad Odrą (1511)⁶⁰. Ten ostatni list zawierał ponad-

⁵⁵ APGd, 300, 27/2, s. 87v (list z 28 II 1435 r.); HU, Bd. 7, Halbbd. 1, nr 85 (regist).

⁵⁶ APGd, 300, D/23A, 16 (list z 24 III 1436 r.); HU, Bd. 7, Halbbd. 1, nr 182 (regist). Podobny list wysłano do Torunia; zob. K. Kopiński, op. cit., s. 89.

⁵⁷ „— — wir /-die er-/ mit besunderm fleiss frundlich bitten unsz und des gemeinen kouffmans beste hirinne zusuchen, das dy yo obir alde gewonliche czole nicht besweret werden und wellet is uns nicht vorkeren, das wir Euch sulchen briff also Euwir copie innehelt nicht senden, wente Ir das wol erkennt, das wir nicht andirs von uns mogen schreiben denne, also dy ghenen, dy dy wege und straszen czyen, vor uns bekennen und offenbaren — —”, APGd, 300, 27/2, s. 127v–128r. W tym samym dniu wysłano list do książąt oleśnickich Konrada V Kąckiego i Konrada VII Białego z prośbą o odstąpienie od nowych stawek celnych; zob. APGd, 27/2, s. 127 r.; HU, Bd. 7, Halbbd. 1, nr 184 (regist).

⁵⁸ APGd, 300, 27/8, s. 9v (list z 9 VI 1509 r.).

⁵⁹ APGd, 300, D/23A, 70 (list z 2 VI 1509 r.); 300, D/23A, 71 (list z 2 VI 1509 r.).

⁶⁰ APGd, 300, D/23A, 77 (list z 30 I 1509 r.); 300, D/23A, 79 (list z 28 II 1511 r.). Zo- stały one przesłane jednocześnie. Z kontekstu obu źródeł wynika bowiem, że pierwszy list (drukowany) był załącznikiem do drugiego, określonym jako „publikacion” (APGd, 300, D/23A, 79) lub jako „ewir publikacion briuen” (APGd, 300, 27/8, s. 102r). W sprawie tego prawa składu zob. M. Rauprich, *Breslaus Handelslage im Ausgange des Mittelalters*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1892, Bd. 26, s. 9 nn.; idem, *Der Streit um die Breslauer Niederlage, 1490–1515*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1893, Bd. 27,

to prośbę o ostrzeżenie kupców gdańskich przed nieprawidłowościami w handlu rybami, zwłaszcza śledziami, i narażaniem tamtejszych kupców na straty⁶¹. W missivach zachowała się odpowiedź, w której gdańska rada potwierdziła otrzymanie informacji o ustanowieniu prawa składu we Wrocławiu i Frankfurcie, jednak nie zdecydowała się bez zgody Królestwa Polskiego na deklarację o jego przestrzeganiu⁶².

W kwestiach handlu wrocławsko- i krakowsko-gdańskiego przyczynę prowadzenia korespondencji stanowiły niekiedy konfiskata towarów lub objęcie ich aresztem. Areszty i konfiskaty towarów nie były jedynie narzędziem polityki ekonomicznej. Stosowane one były często przez władze miejskie w interesie własnych obywateli–kupców, będących wierzycielami. Stanowiły one w ten sposób metodę egzekucji zaległości finansowych powstałych jako uboczny efekt intensywnej wymiany handlowej. Konfiskata towarów obcych kupców wynikała niekiedy z omijania miejscowych przepisów bądź jawnych oszustw. W 1483 r. wysłano prośbę o uwolnienie skonfiskowanej miedzi Martina von der Belze⁶³. W 1488 r. rada krakowska wysłała list w podobnej sprawie, dotyczącej ustanowienia pełnomocnictwa dla wydania w Gdańsku towarów Johana von Tegel⁶⁴. Niewyjaśnione okoliczności konfiskaty towarów mieszczanina krakowskiego Lawchwicza stały się przedmiotem listu do Gdańska w 1501 r.⁶⁵ W tej podgrupie mieści się również list wysłany z Wrocławia w 1522 r. Poinformowano w nim radę miejską Głównego Miasta, że nastąpiła konfiskata pięciu beczek ałunu, której w Lipsku dokonał Caspar Werner. W związku z tym wójt wrocławski prosił radę gdańską o wezwanie właściciela beczek Hansa Rottenberga przed sąd we Wrocławiu⁶⁶.

s. 91–92; L. Petry, op. cit., Bd. 68, 1934, s. 63. Prawo składu przetrwało we Wrocławiu jedynie do 1515 r.

⁶¹ APGd, 300, D/23A, 79.

⁶² „— — unde dweyle dan disse dingk nicht alleyne uns besunder och /-und-/ dys landt und mehr ander koniglicher maiestat zcu Polen unsers allernedigesten herenn undertan thuen betreffen, zo moge wyr Ewirn Ersamkeit in sulchen gemeynen sachen ane unser frunde und nockber, die es neben uns betrifft, wissen und willenn, nichts vorsprechen”, APGd, 300, 27/8, s. 102r–v (list z 12 III 1511 r.).

⁶³ APGd, 300, D/7, 91 (list z 16 XII 1483 r.); HU, Bd. 10, bearb. von W. Stein, Leipzig 1907, nr 1111 (regist).

⁶⁴ APGd, 300, D/7, 110 (list z 18 IV 1488 r.).

⁶⁵ APGd, 300, D/7, 159 (list z 25 X 1501 r.).

⁶⁶ APGd, 300, D/23A, 114 (list z 9 XII 1522 r.).

W korespondencji handlowej rad miejskich Krakowa i Wrocławia najważniejszy problem stanowiły nadużycia gdańszczan w handlu rybami, zwłaszcza oszustwa przy sprzedaży tego towaru podczas jarmarków⁶⁷. O tym procederze wspominało często na zjazdach hanzeatyckich oraz zjazdach miast pruskich⁶⁸. Zagadnienie to poruszano również w innych listach omówionych wcześniej⁶⁹. Zarówno w Krakowie, jak i we Wrocławiu oskarżano gdańskich kupców przede wszystkim o mieszanie różnych rodzajów ryb, w tym odmian węgorza („kewtoel”, „matoel”, „schweynoel”, „strendol”)70, łososia („weislachs”, „trumpenlachs”, „kopperlachs”, „forenlachs”) oraz szczupaka, a także o zbyt małe rozmiary beczek kurońskich („kewrische tonnen”)71. O innego typu nadużyciach, tj. niewłaściwej ilości srebra w pieniądzu i towarach przywożonych przez kupców wrocławskich informuje radę wrocławską gdański list z 1504 r. Jednocześnie gdańska rada stanęła na stanowisku, że na uncję jako jednostkę wagową powinny przypadać 24 denary⁷².

W stosunkach handlowych Krakowa i Wrocławia z Gdańskiem powstawały również inne problemy związane z dysponowaniem i dostarczaniem towarów w ramach wymiany handlowej. Niedatowany list wrocławski z XIV w. potwierdził ówczesne zaangażowanie wrocławian w handel morski, jest to bowiem prośba o objęcie opieką towarów (sukna) należących do obywateli wrocławskich Pecze Swarcza i Pecze Beyera. Przewożący je statek rozbił się bowiem pod Helsingborgiem. „Dlatego prosimy was pilnie, byście za naszym życzeniem dokładnie dowiedzieli się o tej stracie i byli nam pomocni, jak możecie najlepiej” („Dorumb bit wir uch mit vlyzse, daz ir umb diselbe vorlust durch unsirn willen ernstlichin dirfaret und den unsirn dorzu behulffen syt, so ir be-

⁶⁷ O procedurach ładowania, konserwowania i transportu ryb w miastach hanzeatyckich zob. A. Lampen, *Stadt und Fisch: Konsum, Produktion und Handel im Hanseraum der Frühzeit*, „Vierteljahrschrift für Sozial- und Wirtschaftsgeschichte” 2000, Bd. 87, [H. 3], s. 293 nn.

⁶⁸ E. Cieślak, *Reglamentacja handlu rybami przez Związek Miast Hanzeatyckich w XIV i XV w.*, „Przegląd Zachodni” 1952, R. 8, nr 5/6, s. 151–153.

⁶⁹ APGd, 300, 27/8, s. 9v; 300, D/23A, 79.

⁷⁰ Na temat odmian węgorza zob. M. Perlbach, *Danziger Aalsorten im 15. Jahrhundert*, „Mitteilungen des Westpreußischen Geschichtsvereins” 1908, Jg. 7, s. 23–24.

⁷¹ APGd, 300, D/7, 47; HU, Bd. 10, nr 82 (list z 4 II 1472 r.); 300, D/7, 70; HU, Bd. 10, nr 801 (list z 18 III 1480 r.); 300, D/7, 98; HU, Bd. 11, nr 22 (list z 13 III 1486 r.); 300, D/23A, 44; HU, Bd. 11, nr 111 (list z 20 IV 1487 r.); 300, D/23A, 47; HU, Bd. 11, nr 349 (list z 26 III 1490 r.); 300, D/23A, 79 (list z 28 II 1511 r.); 300, D/23A, 94 (list z 8 III 1516 r.). Grzegorz Myśliwski tłumaczy pojęcie „kewrische tonnen” jako beczkę kowieńską; zob. G. Myśliwski, *Wrocław w przestrzeni gospodarczej...*, s. 537.

⁷² APGd, 300, 27/7, s. 230r (list z 28 VI 1504 r.).

ste mogit”) – wzywała gdańszczan rada miejska Wrocławia⁷³. Listy tego typu pojawiają się również w korespondencji krakowsko-gdańskiej. W niedatowanym liście rada krakowska wskutek interwencji swego członka Hanke Olawa informowała o upoważnieniu Petera Morsera do odesłania do Krakowa dwóch (ozdobnych?) naczyń z drewna klonowego („czweye fas fladir”), znajdujących się w gospodzie Paula Czana⁷⁴.

*

Przedmiotem korespondencji z Gdańskiem stały się również wzajemne zobowiązania dłużne. Intensyfikacja wymiany listów między Wrocławiem i Krakowem a Gdańskiem następowała zwłaszcza w przypadku zaległości w spłacie długu. Najpoważniejszą, bo mającą faktycznie publiczny charakter i w konsekwencji największy oddźwięk w korespondencji, była sprawa długu zaciągniętego przez stany pruskie wobec biskupa krakowskiego kardynała Zbigniewa Oleśnickiego⁷⁵. Pożyczka w wysokości 2 tys. florenów węgierskich została zaciągnięta podczas pobytu delegacji Związku Pruskiego w Krakowie, zakończonego poddaniem się stanów pruskich pod zwierzchnictwo króla polskiego oraz aktem inkorporacji Prus do Korony. Pożyczka ta wynikała z potrzeby zorganizowania zaciężnych oddziałów wojskowych w obliczu rodzącego się zbrojnego konfliktu z zakonem krzyżackim. Ich utrzymanie wymagało wielkich nakładów finansowych. Od początku wojny największe ciężary finansowe prowadzenia działań wojennych ponosiły wielkie miasta pruskie. W dniu 9 III 1454 r. rady miejskie Torunia i Gdańska wydały skrypt dłużny dla mieszczan krakowskich Hansa Schweidnitzera, Bartko Graudencza i Stano Gortelera, którzy byli poręczycielami niniejszej pożyczki. Osoby te nieprzypadkowo poręczyły za miasta pruskie, należały one bowiem do grupy wielkich kupców krakowskich za-

⁷³ APGd, 300, D/23A, 6 (list niedatowany z ok. 1360 r.); HU, Bd. 3, bearb. von K. Höhlbaum, Halle 1882–1886, nr 536.

⁷⁴ APGd, 300, D/7, 6 (list niedatowany z XIV w.). Ustalenia Marcina Starzyńskiego dotyczące krakowskiej rady z okresu średniowiecza pozwalają stwierdzić, że *terminus post quem* źródła stanowi rok 1371, w tym bowiem roku Hanke Olaw (Johannes de Olauia) został członkiem rady; zob. M. Starzyński, op. cit., s. 238.

⁷⁵ Na ten temat zob. S. Gawęda, *Rola finansowa duchowieństwa diecezji krakowskiej w okresie wojny trzynastoletniej*, „Nasza Przeszłość” 1959, t. 10, s. 148; Z. Górczak, *Podstawy gospodarcze działalności Zbigniewa Oleśnickiego biskupa krakowskiego*, Kraków 1999 (Biblioteka Krakowska, nr 138), s. 198; J. Nikodem, *Zbigniew Oleśnicki w historiografii polskiej*, Kraków 2001 (Polska Akademia Umiejętności. Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego, t. 94), s. 240.

angażowanych w handel z Prusami, Hanzą a nawet Flandrią⁷⁶. Według skryptu dłużnego spłata 2 tys. florenów miała nastąpić jeszcze w 1454 r. w dwóch ratach, na dzień św. Jana Chrzciciela i św. Michała⁷⁷. Późniejsze źródła wskazują, że ani radzie miejskiej Gdańska, ani władzom miejskim Torunia nie udało się dotrzymać terminów spłaty określonych w umowie⁷⁸. Późniejsza korespondencja władz miejskich Krakowa, króla Kazimierza Jagiellończyka, dostojników Królestwa Polskiego i osób prywatnych (poręczycieli i ich spadkobierców) z Gdańskiem, sięgająca nawet lat dziewięćdziesiątych XV w., koncentrowała się na problemie odzyskania udzielonej pożyczki. W księdze missiwów Głównego Miasta Gdańska wpisano treść oświadczenia tamtejszej rady z 14 VIII 1454 r. o przekazaniu 350 florenów na ręce mieszczanina krakowskiego Mikołaja Kopernika (starszego) tytułem spłaty 1 tys. florenów⁷⁹. Warto zauważyć, że prywatne listy krakowskich poręczycieli do rady Głównego Miasta Gdańska z 1454 r. ukazują obraz rywalizacji o przejęcie środków pieniężnych, które pokrywały ich część długu i które uwalniały ich od groźby konfiskaty majątku. Ponieważ wspomnianą powyżej transzę 350 florenów przejął wysłannik Stano

⁷⁶ Por. S. Kutrzeba, op. cit., s. 222 nn.; M. Biskup, *Zjednoczenie Pomorza Wschodniego...*, s. 315.

⁷⁷ Archiwum Państwowe w Krakowie, Consularia Cracoviensia. Inscriptiones, rkps 429, s. 89–90 (mbc.malopolska.pl; wejście w dniu 20 X 2012 r.). Zob. też S. Gawęda, op. cit., s. 148–149; M. Biskup, *Trzynastoletnia wojna z Zakonem Krzyżackim 1454–1466*, Warszawa 1967, s. 142. S. Gawęda podaje błędną datę wydania skryptu (3 III 1454 r.) oraz niewystępujące w źródłach terminy spłaty długu (dwie raty do dnia św. Marcina 1455 r.). Niniejszy skrypt dłużny, lecz z dnia 6 IV 1454 r., zarejestrowano w toruńskiej księdze dłużnej; zob. *Acten der Ständetage Preussens unter der Herrschaft des Deutschen Ordens* [dalej cyt.: AStP], hrsg. v. M. Toeppen, Bd. 4, Leipzig 1884, nr 256; *Księga długów miasta Torunia z okresu wojny trzynastoletniej* [dalej cyt.: *Księga długów*], wyd. K. Ciesielska, I. Janosz-Biskupowa, Toruń 1964 (Towarzystwo Naukowe w Toruniu. Fontes, t. 55: Źródła do dziejów wojny trzynastoletniej, t. 2), nr 25. Z kolei w gdańskiej księdze missiwów znajduje się transumpt z 9 X 1454 r. wykonany na zlecenie Johanna Sweidniczera, zawierający treść skryptu przetłumaczonego na język łaciński; APGd, 300, 27/6, s. 94v–95r.

⁷⁸ Już po przekroczeniu pierwszego terminu spłaty trzech poręczyciele w prywatnym liście upomnieli się o pieniądze, proponując przekazać je do Krakowa za pośrednictwem Gotschalka Hinfelta; zob. APGd, 300, D/7, 43 (list z 27 VI 1454 r.). Interwencja poręczycieli nastąpiła też po drugim terminie spłaty, o czym świadczy dokument wydany przez radę krakowską; zob. APGd, 300, 27/6, s. 94v–95r (dokument z 9 X 1454 r.).

⁷⁹ APGd, 300, 27/5, s. 249v; *Spicilegium Copernicanum. Festschrift des historischen Vereins für Ermland zum vierhundertsten Geburtstage des ermländischen Dombherrn Nikolaus Kopernikus*, hrsg. v. F. Hipler, Braunsberg 1873, s. 371; L. Prowe, *Nicolaus Copernicus*, Bd. 1, t. 1, Berlin 1883, s. 50; M. Biskup, *Regesta Copernicana*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1973 (Studia Copernicana, t. 7), nr 2. Zob. też idem, *Trzynastoletnia wojna...*, s. 142, przyp. 179. Prawdopodobnie z tą ratą długu związany jest list Stano Gortelera; zob. APGd, 300, D/7, 32 (list z 13 VIII 1454 r.?).

Gortelera, dwaj pozostali upominali się o pozostałą kwotę, zaznaczając w jednym z listów, że „das gelt dy sebinhalphundirt gulden sollen awsergericht werden dem selbigen unsirm boten vnd dinern ane allis zewmen”⁸⁰. Spory między nimi dotyczyły również dwóch beli (terling) sukna, które tytułem spłaty przekazał Gdańsk. Johannes Schweidnitzer skarżył się, że Gorteler wbrew zdaniu pozostałych poręczycieli żądał gotówki, twierdząc, że sukno zostało kupione zbyt drogo⁸¹. Inną wersję w oddzielnym liście przedstawiał Johannes Schweidnitzer, który informował, że Gorteler przywłaszczył sobie sukno i uznawał je za odszkodowanie indywidualne⁸². Wcześniej, tj. 26 VII 1454 r., rada miejska Krakowa wysłała do Gdańska list w sprawie pozostałej części długu. W liście tym poinformowano Gdańsk o skierowanej do krakowskiej rady pisemnej interwencji wspomnianych trzech wierzycieli, którzy domagali się spłaty przez Gdańsk zaległych 650 florenów⁸³. List do Gdańska zawierał prośbę o wypłatę tych pieniędzy pełnomocnikowi Borghardowi „bez większej zwłoki” („one lengern ofczog”)⁸⁴. Prośba ta nie odniosła skutku. Spłata pozostałej części długu następowała stopniowo. Świadczy o tym interwencja królewska, najpierw w postaci dwóch listów króla Kazimierza Jagiellończyka z kwietnia i sierpnia 1458 r.⁸⁵ Zakończyła się ona orzeczeniem królewskim (5 X 1458), nakazującym Gdańskowi uiścić na rzecz Bartholomeusa Graudentza jeszcze 500 florenów, w ten sposób udział tego ośrodka w sfinansowaniu pożyczki miał sięgnąć 1 tys. florenów⁸⁶. Oznaczało to, że od lipca 1454 do 1457/1458 r. Gdańsk

⁸⁰ APGd, 300, D/7, 42 (list z 26 VII 1454 r.). Zob. też APGd, 300, D/7, 44 (list z 5 IX 1454 r.).

⁸¹ APGd, 300, D/7, 32.

⁸² APGd, 300, D/7, 41 (list z 13 VII 1454 r.).

⁸³ „Dorof uns wider vorschreiben habin dyselben hern ratmanne, daz sy mit Ewir Ersamkeit bestalt hettin, daz das obrige gelt, das noch an den irsten tawsunt golden aussen stet, also fil als zebindehalb hundirt golden, in wol czu dancke bezcalt sal <werden> und sullen des schadlos bleiben”, APGd, 300, D/7, 31.

⁸⁴ „Hirumb betin wir Ewir Ersamkeit, daz ir dasselbe gelt Borgharden, czeiger brifis, den sy alleyn in der sachen ausgeschickt haben und des mechtig gemacht, iczund one lengern ofczog gu’tlichen ausrichten wellit, der is vorbas gebin sal den, mit den sy eyn wechsil dorof gemacht habin”, ibidem.

⁸⁵ APGd, 300, D/1, 58 (list z 30 IV 1458 r.); 300, D/1, 63 (list z 2 VIII 1458 r.).

⁸⁶ APGd, 300, 27/6, s. 95r–v. Odpis oświadczenia Bartholomeusa Graudentza o spłacie przez Gdańsk 1 tys. guldenów węgierskich; zob. APGd, 300, D/7, 35 (dokument z 10 X 1458 r.). Jeszcze w 1459 r. Stano Gorteler skarżył się gdańskiej radzie na postępowanie Bartholomeusa Graudentza w sprawie rozliczenia pieniędzy przekazanych przez Gdańsk i prosił o przesłanie odpisu z księgi miejskiej; zob. APGd, 300, D/7, 39 (list z 13 XI 1459 r.).

splacił dodatkowo 150 florenów. Dwa listy znajdujące się w księdze missiwów ukazują z kolei stanowisko Gdańska w sprawie tego zadłużenia⁸⁷. W związku ze staraniami Jurge Schweidnitzera o spłatę przez Gdańsk długu poręczonego przez jego ojca rada Głównego Miasta stwierdziła w liście z ok. 1457 r., że przypadająca na to miasto część zadłużenia została już uiszczona⁸⁸. W innym liście skierowanym do Krakowa 13 XII 1458 r. gdańska rada ostatecznie stwierdziła – powołując się na wyrok królewski – że spłaciła połowę długu, pozostała jego część obciążała Toruń⁸⁹. Ponadto prosiła o poinformowanie o tym Stano Gortelera, który zamierzał zatrzymywać w Królestwie Polskim i na Litwie towary gdańszczyzan. Kłopoty finansowe Torunia w okresie wojny trzynastoletniej spowodowały natomiast, że jeszcze w 1466 r. znaczna część zadłużenia przypadająca na to miasto nie została uiszczona⁹⁰. Świadczy o tym instrukcja udzielona przedstawicielowi Torunia na zjazd w Piotrkowie⁹¹. Toruń (przy niewielkim współdziałaniu Elbląga) spłacił ostatnią część zadłużenia ostatecznie dopiero po 21 I 1474 r.⁹² W latach siedemdziesiątych XV stulecia potomkowie poręczycieli nadal jednak domagali się spłaty jakiejś pożyczki, o czym świadczy list krakowskiej rady miejskiej z 16 XII 1477 r. Został on wysłany w związku z przekroczeniem terminu spłaty wobec Jorgena Gortelera i Johannesza Schweidnitzera⁹³. Jeszcze w latach 1492–1493 podejmowano nie-

⁸⁷ APGd, 300, 27/6, s. 51v–52r (list z 22 VI – 4 VIII 1457 r.), 97v–98v (list z 13 XII 1458 r.). Datację listu ustaliłem na podstawie jego położenia w księdze missiwów i stosowanego w niej chronologicznego układu wpisów.

⁸⁸ „— — wyr unszir antell alse vil alse unsir stat angehoret van sulchem gelde zcu beczalen allreyte lange vorgangen beczalet und uszgeleget haben und seyn dor ane nicht forder schuldig ichts zcubeczalen”, *ibidem*, s. 52r.

⁸⁹ „Sunder uns manichualdig vor unszirem genedigsten hern konige und seyner genaden rethe beclagete, so das unszir genedigster here koninge mitszampt seyner genaden rethe nach manichualdigem handel irkanten und uszsprach, das wir uff solche II^M gulden nach V^C gulden beczalen solden und die hern /-van Thorun-/ Bartholomeo offtgedocht obirantwurten, so das wir denne damit die helffte der hauptsummen beczalt hetten, und die andir helffte solden beczalen die ersamen heren van Thorun, die sich samentlichen mit uns vorschreiben haben vor die summa obengeschriebenen beczalunge — —”, *ibidem*, s. 98r.

⁹⁰ Por. M. Biskup, *U schyłku średniowiecza i w początkach odrodzenia (1454–1548)*, [w:] *Historia Torunia*, t. 2, cz. 1, red. M. Biskup, Toruń 1992, s. 52–54.

⁹¹ “Item dy sache von Crocaw des cardinalen wegen gelegen geldis 2000 gulden, doruff dy herren von Danczk beczalt haben 1000 gulden, unnd wir haben doruff beczalt 379 gulden. Rest noch 621 gulden”, AStP, hrsg. v. M. Toeppen, Bd. 5, Leipzig 1886, nr 63, pkt 13. Zob. też S. Gawęda, *op. cit.*, s. 149.

⁹² Zob. *Księga długów*, nr 25.

⁹³ APGd, 300, D/7, 65 (list z 16 XII 1477 r.). Podobną prośbę do Gdańska w imieniu oby-

skuteczne próby uzyskania pełnej kwoty długu przez jednego z potomków krakowskich dłużników, Laurentiusa Herrescha, co potwierdzają listy Kazimierza Jagiellończyka i Jana Olbrachta⁹⁴.

W badanej korespondencji poruszano jednak również inne kwestie dotyczące zobowiązań finansowych. W swoich listach rada Głównego Miasta Gdańska starała się reprezentować interesy swoich obywateli: wezwała Kraków do wykupienia zastawu mieszczanina gdańskiego Niclosa Bruwera (1430)⁹⁵, poleciła Hermana Bokelera, który dążył do odzyskania majątku Arndta Bokelera przechowywanego w Krakowie (1441)⁹⁶, a także zwróciła się z prośbą o pomoc dla gdańszczanina Hansa Krusze w odzyskaniu długu od Nicclisa Hirszbergera (1448)⁹⁷. Jeden z listów dotyczył rozliczeń finansowych między kupcami Eynwaldem Wrige i Cuncze Lange a Dipoldem (1452)⁹⁸. W 1528 r. Gdańsk wstawił się za Bernardem Monstermanem z powodu długu Leonarda Vogelweydera, wynikającego z ich kontaktów handlowych⁹⁹. Z kolei rada krakowska w liście z 1481 r. wstawiła się za swoim obywatelem Hansem Cromerem, dążącym do odzyskania swojej wierzytelności zaciągniętej przez gdańszczanina Hansa Peytchnera¹⁰⁰. W 1517 r. Kraków wstawił się za wspomnianym już rajcą Leonardem Vogelweiderem, który chciał przy pomocy swojego szwagra Ebertha Roecklena odzyskać pieniądze złożone „zcu getrewer handt” u gdańszczanina Sebastiana Czepe¹⁰¹.

Równie wiele listów, dotyczących spłaty zadłużenia wobec swoich obywateli, wysyłał Wrocław. W większości z nich rada wrocławska zwracała się z prośbą o spłatę przez gdańszczan zobowiązań dłużnych wobec mieszczan wrocławskich, np. wobec Margarethy Sytteryne (XIV w.) oraz wobec Jaco-

dwu mieszczan krakowskich skierował wojewoda sandomierski i starosta krakowski Jakub z Dębna; zob. APGd, 300, D/6, 93 (list z 5 XII 1477 r.).

⁹⁴ Zob. APGd, 300, D/3, 445 (list z 28 III 1492 r.); 300, D/3, 463 (list z 17 VIII 1493 r.); 300, D/3, 464 (list z 1 IX 1493 r.); 300, D/3, 467 (list z 1 X 1493 r.). Na temat stanowiska Gdańska w tej sprawie zob. APGd, 300, D/3, 466 (koncept listu z 17 VIII–1 X 1493 r.).

⁹⁵ APGd, 300, 27/1, s. 124r (list z 20 XII 1430 r.).

⁹⁶ APGd, 300, 27/4, s. 38r–v (list z 12 IX 1441 r.).

⁹⁷ APGd, 300, 27/5, s. 16v (list z 7 VIII 1448 r.).

⁹⁸ Ibidem, s. 198r–v (list z 20 IV 1452 r.).

⁹⁹ APGd, 300, 27/11, s. 131r–v (list z 25 V 1528 r.).

¹⁰⁰ APGd, 300, D/7, 75 (list z 8 I 1481 r.). Dla tego sporu zachowały się również listy Kazimierza Jagiellończyka z 7 VII 1487 i 7 VII 1488 r., wstawiające się za mieszczaninem krakowskim (APGd, 300, D/3, 366 i 378) oraz niedatowany koncept listu Głównego Miasta Gdańska do Kazimierza Jagiellończyka (APGd, 300, D/3, 387).

¹⁰¹ APGd, 300, D/7, 202 (list z 22 V 1517 r.).

ba Brewtigama (1499)¹⁰². Szczególnie usilnie rada miejska wstawiała się od 1509 r. za członkiem swej korporacji kupcem Conradem Sauermannem, chcącym wygezwowić swoje wierzytelności zwłaszcza od Wilhelma Ravenortha i innych mieszczan gdańskich¹⁰³. Kancelaria gdańska kierowała do Wrocławia korespondencję o podobnej tematyce. W liście z 1528 r. Gdańsk wstawił się np. za swoim obywatelem Jacobem Helwiche, który żądał uiszczenia długu od wrocławskiego kupca Georga Ribersa¹⁰⁴. Oprócz próśb o spłatę długu listy wrocławskie zawierają również odmowę jego uiszczenia wobec gdańszczanina Simona Dalewina (1470)¹⁰⁵. W jednym przypadku, w 1523 r., Wrocław przekazał do Gdańska informację o zawarciu umowy między Hansem Monsterbergem a jego wierzycielami i prośbę o zawiadomienie o tym fakcie wierzycieli gdańskich¹⁰⁶.

*

Spśród różnorodnych zobowiązań finansowych, które stały się przedmiotem analizowanej korespondencji, wyodrębnić należy zobowiązania rentowe. Instytucja kontraktu rentowego, będąca dla wierzyciela rentowego sposobem lokowania nadwyżki kapitału, zaś dla dłużnika rentowego – okazją do jego zdobycia, rozpowszechniła się w XIV–XV w. w miastach północnej Europy¹⁰⁷. Miasta pruskie stały się w tym okresie wielkimi rynkami rent, z drugiej jednak strony również sami mieszcianie pruscy eksportowali kapitał na zewnątrz, lokując środki finansowe w rentach obciążających nieruchomości w innych ośrodkach miejskich. Obcym rynkiem renty, na którym w XIV–XV w. mieszcianie pruscy, zwłaszcza zaś toruńscy, wykazywali wyjątkową aktywność, był Wrocław, przy czym sprzedawcami rent stawiali się tu nie tyl-

¹⁰² APGd, 300, D/23A, 7 (list niedatowany z XIV w.); 300, D/23A, 56 (list z 4 II 1499 r.).

¹⁰³ APGd, 300, D/23A, 73 (list z 21 X 1510 r.); 300, D/23A, 76 (list z 29 XII 1509 r.); 300, D/23A, 82 (list z 22 X 1512 r.); 300, D/23A, 84 (list z 3 I 1513 r.); 300, D/23A, 85 (list z 2 XI 1513 r.); 300, D/23A, 91 (list z 1 X 1515 r.); 300, D/23A, 111 (list z 19 IV 1520 r.).

¹⁰⁴ APGd, 300, 27/12, s. 26r (list z 16 IV 1528 r.).

¹⁰⁵ APGd, 300, D/23A, 29 (list z 6 IV 1470 r.).

¹⁰⁶ APGd, 300, D/23A, 118 (list z 9 XII 1523 r.). Odpowiedź Gdańska zob. APGd, 300, 27/10, s. 116r–v (list z 25 XII 1523 r.).

¹⁰⁷ Zob. ostatnio C. Kardasz, *Rady miast nadbałtyckich na rynku renty w XIV i pierwszej połowie XV w. (Elbląg, Ryga, Rewal)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2010, t. 70, s. 113–145.

ko mieszczanie wrocławscy, ale również rada miejska Wrocławia¹⁰⁸. Taka polityka finansowa Wrocławia, polegająca w istocie na zaciąganiu pożyczek, wynikała z deficytu budżetowego miasta narastającego w XV stuleciu¹⁰⁹. Chcąc utrzymać popyt na swoim rynku finansowym, Wrocław oferował na nim renty na warunkach atrakcyjniejszych niż w Prusach, tzn. o wyższej stopie procentowej¹¹⁰. W przeciwieństwie do Torunia, odczuwającego w XV w. problemy gospodarcze, mieszczanie gdańscy mogli inwestować na stale rozwijającym się rynku miejscowym¹¹¹. Dlatego też korespondencja Wrocławia z Głównym Miastem w omawianym obszarze tematycznym dotyczyła nielicznych gdańskich wierzycieli. Impulsem do tego rodzaju korespondencji stało się zawieszenie spłacania przez Wrocław zobowiązań rentowych¹¹². Wobec narastających długów Wrocławia z tytułu niespłaconych rent inicjatywę w prowadzeniu korespondencji o tej tematyce przejawiała rada Głównego Miasta Gdańska. W związku z tym można tu zaobserwować ilościową przewagę listów wysłanych z Gdańska nad otrzymanymi. W 1420 r. rada Głównego Miasta Gdańska wysłała do Wrocławia list, w którym w imieniu gdańskich wierzycieli wzywała do spłacenia zaległych rent¹¹³. Wskutek wstawiennictwa wielkiego mistrza

¹⁰⁸ K. Kopiński, op. cit., s. 135. Zob. też J. Tandecki, *Działalność finansowa mieszczaństwa toruńskiego we Wrocławiu w okresie konfliktów polsko-krzyżackich w XIV–XV wieku*, [w:] *Prace z dziejów państwa i zakonu krzyżackiego*, red. A. Czacharowski, Toruń 1984 (Ordines militares, t. 2), s. 85 nn.

¹⁰⁹ Zob. O. Beyer, *Schuldenwesen der Stadt Breslau im 14. und 15. Jahrhundert mit besonderer Berücksichtigung der Verschuldung durch Rentenverkauf*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens“ 1901, Bd. 35, s. 68 nn.; B. Kuske, *Das Schuldenwesen der deutschen Städte im Mittelalter*, Tübingen 1904 (Zeitschrift für die gesamte Staatswissenschaft, Ergl. 12), s. 46; M. Goliński, *Zmiany w budżecie Wrocławia w XIV–XV w. (w świetle bieżącego stanu badań)*, „Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 2010, t. 70, s. 42 nn.; idem, *Wrocław (Breslau) City Budget in the Fourteenth–Fifteenth Centuries*, „Acta Poloniae Historica” 2011, vol. 104, s. 71–102. Dla innych miast por. W. Stieda, *Städtische Finanzen im Mittelalter*, „Jahrbücher für Nationalökonomie und Statistik“ 1899, Folge 3, Bd. 17, H. 1, s. 34–47.

¹¹⁰ K. Kopiński, op. cit., s. 136; M. Grulkowski, *Między strefą bałtycką a Śląskiem (Krzysztof Kopiński, Gospodarcze i społeczne kontakty Torunia z Wrocławiem w późnym średniowieczu, Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu, R. 91, z. 2, Towarzystwo Naukowe w Toruniu i Wydawnictwo Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń 2005, ss. 423, [1] mapa)*, „Przegląd Historyczny” 2007, t. 98, z. 4, s. 599.

¹¹¹ Zob. M. Grulkowski, *Rynek renty w Głównym Mieście Gdańsku w świetle najstarszych ksiąg gruntowych w XIV–XV wieku*, [w:] *Studia i materiały do dziejów domu gdańskiego*, cz. 1, red. E. Kizik, Gdańsk 2009, s. 42.

¹¹² K. Kopiński, op. cit., s. 148; M. Goliński, *Zmiany w budżecie Wrocławia...*, s. 50.

¹¹³ „— — und bitten Euwir Ersamkeit mit frundlicher begerunge, das irs vordan mit den

krzyżackiego Paula von Russdorf rada Głównego Miasta Gdańska wydłużyła w 1422 r. termin spłaty zaległych rent do dnia św. Jana Chrzciciela¹¹⁴. Ponowna skarga na zaległości w sprawie rent miała miejsce 4 V 1431 r. Rada Głównego Miasta wskazywała, że wierzyciele doznawali wielkich szkód („czu groszem schaden komen”) nie tylko poprzez opóźnienia, ale także wskutek spłat zobowiązań w halerzach, które powodowały utratę 1/3 lub 1/4 wartości renty („do sy jo den dritten adir den vierden pfenning mu^cszen ane verliesen”) ¹¹⁵. Za pośrednictwem rady Głównego Miasta wierzyciele przedstawili projekt spłaty powstałych już zobowiązań oraz renty przypadającej na najbliższy dzień św. Elżbiety (19 XI) w terminie święta Bożego Narodzenia (25 XII). Termin odpowiedzi w sprawie przyjęcia powyższego lub wprowadzenia innego projektu wyznaczono ostatecznie na dwa tygodnie po dniu św. Jana Chrzciciela (8 VII). Brak odpowiedzi wrocławian w terminie groził różnego rodzaju sankcjami, zwłaszcza w postaci nakładania aresztu na towary kupców wrocławskich i samodzielnej egzekucji zobowiązań przez wierzycieli¹¹⁶.

Gdańsk prowadził również korespondencję z Wrocławiem, reprezentując interesy pojedynczych mieszczan-wierzycieli. Już w 1422 r. upomniano się o renty dla rajcy Hansa Kruckemana oraz Hansa Gotke (Godeke)¹¹⁷. W latach 1432–1435 w księdze missiwów można znaleźć całą serię listów rady Głównego Miasta wysłanych do Wrocławia w sprawie należącej do niego renty¹¹⁸.

unsern also wellet bestellen und fugen, das en ir czinse und renth uff ir vorscrevenen tage mogen gefallen und gutlichen werden beczalet — —”, APGd, 300, 27/1, s. 9v. (list z 20 VII 1420 r.).

¹¹⁴ APGd, 300, 27/1, 25v.; HRI, Bd. 7, nr 472 (regest; list z 4 V 1422 r.). W sprawie wydłużenia przez wielkiego mistrza Paula von Russdorf terminu spłaty rent wrocławskich zob. J. Tandeczek, *Działalność finansowa...*, s. 95–96; K. Kopiński, op. cit., s. 148.

¹¹⁵ APGd, 300, 27/2, s. 5r.

¹¹⁶ „Ist das zache, das Ir en die czinse, die Ir in itczunt schuldig seit und uff Elisabeth nehstkomende [19 XI] schuldig werdt, uff die nehstzukomende winachten [25 XII] bynnen Euwir stath gu^tlichen und fruntlichen wellet beczaalen, so wellen sie gerne dy zache in guttir gedolt so lange stehen lasen, bynnen der czeit Euwir bu^rger und ire gutter nicht czu hinderen adir czu bekummeren. Und ist is zache, dar Ir dyss czu nache werdt, so begeren sie des Euwir besere antwert czwischen hir und sunte Johannis tage nehstkomende [24 VI] adir XIII tage dornoch uff das lengste. Wer es zache, das Ir bynnen der cz<e>it nicht antwert screben wurdt, so welden sie sich noch der czeit vorsehen, wie sy sich ires schaden an Euwirn bu^rgeren und Euwir burger gu^ttern und schulden mit rechte noch uffwisinge irer vorsegelten brieffe irholen und nochkomen mu^chten”, ibidem.

¹¹⁷ APGd, 300, 27/1, s. 23r (list z 27 II 1422 r.).

¹¹⁸ Pierwsze wezwanie Hanusa Goedke do rady miejskiej Wrocławia w sprawie regularnej spłaty renty 100 grzywien groszy praskich pochodzi z 18 II 1426 r.; zob. K. Kopiński, P. Oliński, *Regesty dokumentów i wzmianek źródłowych do dziejów średniowiecznego Torunia i Prus w tzw.*

Pierwsze z nich są relacjami z rozpraw sądowych przed gdańską radą w kwestii zajęcia przez Hansa Gotke (młodsze) towarów kupców wrocławskich Jorge Knebela, Nicclasa Schutcze i Wenczela Scherera tytułem egzekucji zaległej renty¹¹⁹. Od 1434 r. listy rady gdańskiej do Wrocławia powstawały w wyniku interwencji Doroty Gotke, wdowy po Hansie (starszym), oraz dzieci Hansa (młodsze)¹²⁰. Z badań Krzysztofa Kopińskiego wiadomo, że do 1450 r. mieszczanin lipski Hans Gotke, wnuk Hansa (starsze), zwracał się do rady wrocławskiej o regularne uiszczanie tej renty¹²¹. Rada Głównego Miasta Gdańska interweniowała ponadto w sprawie Hansa Kruckemana (młodsze), którego renta w wysokości 16 grzywien groszy praskich nie była wypłacana już od siedemnastu lat. Jednocześnie zwróciła się z żądaniem zawarcia porozumienia z jego pełnomocnikiem Bertoldem von Zuchten, które doprowadziłoby do spłaty całego zadłużenia¹²². Listy wrocławskie do Głównego Miasta Gdańska – podobnie jak w stosunkach z Toruniem – dotyczyły wydłużenia terminów wypłaty rent. Jak już wspomniałem, korespondencję tego typu wysyłano do Gdańska już w 1422¹²³. Mimo że ponaglenia ponawiano od 1431 r.¹²⁴, zachował się tylko jeden taki list. W 1439 r. Wrocław zwrócił się z prośbą o zwłokę jednego lub dwóch lat w wypłacaniu rent mieszczanom gdańskim. Wrocławska rada miejska tłumaczyła prośbę wyczerpaniem finansów wskutek wojny z taborcami, a także złym stanem dokumentacji finansowej miasta (tj. zniszczeniem rejestrów i oczekiwaniem na rachunki)¹²⁵. Tylko w jednym przypadku

Zbiorze Klozego w Archiwum Państwowym we Wrocławiu. Część II, „Zapiski Historyczne” 2003, t. 68, z. 4, s. 113, nr 121.

¹¹⁹ APGd, 300, 27/2, s. 52v–53v (list z 31 VIII 1432 r.), 70r–v (list z 20 IV 1433 r.).

¹²⁰ Ibidem, s. 88v (list z ok. 28 X 1434 r.), 98v–99r (list z 9 VI 1435 r.), 107r (list z 26 VIII 1435 r.), 108r–v (list z 1 XI 1435 r.).

¹²¹ K. Kopiński, op. cit., s. 151, przyp. 648.

¹²² APGd, 300, 27/2, s. 159v (list z 22 II 1437 r.).

¹²³ Zob. przyp. 114.

¹²⁴ Fakt taki wspomina np. list z 5 V 1431 r.; zob.: „Ersame lieben frunde. Als Ir uns nechst habt gescreven und gebeten, das wir die /-d-/ unsern die renthe und czinse uff euwir stath haben vermanen wellen sulcher gebrechen und beswerunge, do Ir und euwir stath von den vordampten ketzzeren mit besweret und bekummert seit, sie czuvermogen, das sie eyne gutliche metelydunge etliche czeit mit euch welden haben und dy zachen lasen anstehen czwischen hir und wynachten nechstkomen den [25 XII 1431] die Euwirn bynnen der czeit mit iren gu'ttern nicht czubekommen noch uffczuhalden etc.”, ibidem, s. 5r.

¹²⁵ „— — und wol offembar ist, das wir von sulcher krige wegen, di wir lange czeit ken den Behmen den Tabern gehalten haben, uns also hoch dorunder vorczeret haben, das wir en also volko'mlichen nicht gehalten mo'gen, als wir dach gerne teten, und ouch von unserm gnedigen

Wrocław wysunął wobec Gdańska roszczenia finansowe dotyczące rent. W liście z 1441 r. rada wrocławska interweniowała na wniosek szafarza tamtejszego klasztoru dominikanek Niclasa Marnera. Żądanie dotyczyło wypłaty klasztorowi dożywotniej renty mniszki Katheriny Kirstanyne przez gdański kościół św. Jana, nad którym rada Głównego Miasta sprawowała prawo patronatu¹²⁶. Jak informował list, szafarz klasztoru zeznał pod przysięgą, że mniszka jeszcze żyje. Dodatkowo komisja złożona z zaprzysiężonych członków rady miejskiej potwierdziła, że Katharina była „rześka i zdrowa”¹²⁷.

Zagadnienie zobowiązań rentowych bardzo rzadko występowało w korespondencji Krakowa z Gdańskiem. Rada krakowska wysłała dwa listy (w 1441 i 1443 r.) w sprawie rent w Gdańsku będących własnością Doroty Gobil. W pierwszym z nich żądano wypłaty zaległych rent Doroty na rzecz jej pełnomocnika Gotschalka Hitfelta. Rada krakowska stwierdziła ponadto, że „kobieta ta żyje i stawiała się przed nami w zdrowiu w dniu wydania tego listu” („dy selbe fraw lebit und vor uns gesund gestanden hot an dem tage der date desis brifis”)¹²⁸. Drugi list został wydany w związku z ustanowieniem przez Dorotę Gobil nowego pełnomocnika Bartholomeusa Graudentcza, w imieniu którego rada krakowska prosiła radę Głównego Miasta o okazanie wszelkiej pomocy w ściąganiu rent i załatwianiu innych zleconych spraw¹²⁹.

*

W korespondencji miast średniowiecznych ważne miejsce zajmują sprawy majątkowe związane z problemem przejścia spadku po krewnych, zamieszkałych w innym ośrodku. Przejmowanie spadku w Gdańsku ograniczone było zasadą, według której jedynie obywatele mogli posiadać nie-

hern kunige newlich an ratis stat alhie gesaczt sein, also das wir dy register und das gelt in unse-
re gewalt genczlichen nichten haben und ouch di rechenunge nochnicht empfangen haben — —”,
APGd, 300, D/23A, 20 (list z 23 III 1439 r.).

¹²⁶ APGd, 300, D/23A, 24 (list z 30 X 1441).

¹²⁷ „— — als hute in data dis briefes vor unsirs kegenwortikeit gestanden hat der erbar Ni-
clas Marner, schaffer desselben closter zu sante Katherinen, und hat becant an eydis stat, wie diesel-
be Katherina noch hute desis tagis geleybit und gelebit, frisch und gesunt gewest ist, als das auch et-
liche unsirs ratis eydgenossen, die sie gesehen haben”, ibidem.

¹²⁸ APGd, 300, D/7, 17 (list z 15 V 1441 r.).

¹²⁹ APGd, 300, D/7, 23 (list z 11 X 1443 r.).

ruchomość na terenie miasta¹³⁰. Jedyłą możliwością dziedziczenia przez obcych stanowiło zatem przejście majątku ruchomego. Dla Krakowa zachował się jeden list z 1512 r. z prośbą o ułatwienie przejścia przez Hansa Rosenberga spadku po babce¹³¹. W analizowanym materiale źródłowym występuje przede wszystkim korespondencja Wrocławia z Gdańskiem, zawierająca przeważnie poparcie tamtejszych władz miejskich wobec swoich obywateli, których krewni zmarli w Gdańsku. W 1483 r. Wrocław prosił radę Głównego Miasta o pomoc dla Margarethy Moszmanynne, która dążyła do uzyskania towarów pozostawionych przez jej zmarłego w Gdańsku brata Jacoba Cratczela¹³². W niektórych przypadkach zachowała się cała grupa listów, związanych ze staraniami o przejście przez mieszczan wrocławskich spadku w Gdańsku. W 1511 r. wrocławska rada wsparła rodzeństwo Mertena i Annę Kusche, którzy dążyli do uzyskania spadku po zamieszkałym Gdańsku ojcu Jacobie Kusche¹³³. Ich prawom spadkowym przeciwstawiła się ich macocha Ottilia wraz ze swoimi dziećmi. Prawdopodobnie z powyższym listem związana jest odpowiedź Głównego Miasta Gdańska, które poinformowało Wrocław, że Ottilia zapoznała się z wcześniejszym listem z Wrocławia oraz została wezwana przed gdańską radę. Chorą Ottilię zastępowali jej przedstawiciele, prezentując jej stanowisko w sprawie. Zostało ono uściśnione w skardze, z którą miała zapoznać się strona wrocławska¹³⁴. Za pośrednictwem wrocławskiej rady Merten Kusche zażądał następnie od Ottilii spisu wszystkich pozostawionych przez zmarłego rzeczy, „aby mógł się zapoznać, co przypada jemu i jego rodzonej siostrze, tutaj zamieszkałej, z części spadku odziedziczonej po ojcu i co powinno się [jemu] zapłacić, a co zatrzymać wobec kobiety [Ottilii – M.G.] i jej dzieci”¹³⁵. W trzecim liście wysłanym w tej sprawie z Wrocławia wójt Cristoff Recke poinformował Gdańsk o konfiskacie pieniędzy zdeponowanych niegdyś przez zmarłego Jacoba i Ottilię, oraz

¹³⁰ Zob. M. Grulkowski, *Nieruchomości klasztoru żarnowieckiego w Gdańsku w XVI–XVIII wieku. Przegląd źródeł i możliwości badawcze*, [w:] *Studia i materiały do dziejów domu gdańskiego*, cz. 2, red. E. Kizik, Gdańsk–Warszawa 2011, s. 112–114.

¹³¹ APGd, 300, D/7, 182 (list z 26 IV 1512 r.).

¹³² APGd, 300, D/23A, 37a (list z 4 IV 1483 r.).

¹³³ APGd, 300, D/23A, 78 (list z 26 II 1511 r.).

¹³⁴ APGd, 300, 27/8, s. 111r–v. (list z 14 III 1511 r.).

¹³⁵ „— — dormite ehr sich belernen möchte, wes ehm unnd seyner schwesteren fuller gepurt alhy wonhafftig zu irem vater tayl zustendig sey unnd gepurenn suld unnd sich gegen der fra wenn und iren kynedern, seyner halbenn geschwistern der gepur halden”, APGd, 300, D/23A, 80 (list z 14 V 1511 r.).

prosił o wezwanie Otilii oraz jej dzieci wraz z opiekunami prawnymi przed gdański sąd¹³⁶. Podobnie w liście z 1529 r. rada miejska Wrocławia zawarła prośbę o pomoc w uzyskaniu przez Bernharda Gothartha spadku po swoim bracie Paulu¹³⁷. Wstawiennictwo takie łączono niekiedy ze wskazaniem pełnomocnika, który miał dokonać przejęcia spadku. W liście z 1517 r. rada wrocławska poparła Annę Weskynne, żonę zmarłego Jeronimusa Weske, która do przejęcia jego majątku (pozostawionych towarów oraz wierzytelności) w Gdańsku wskazała Heinricha Weske¹³⁸. Z kolei w 1520 r. został wysłany do Gdańska list z prośbą o pomoc dla pełnomocnika Bonawentury Graffa, który w Gdańsku starał się o uzyskanie spadku dla swojej matki Doroty Graffynę¹³⁹. Jedną z metod zabezpieczenia praw majątkowych było objęcie spadku aresztem. W związku z wcześniejszym (niezachowanym) listem z Gdańska rada wrocławska przyznała w 1508 r., że areszt ustanowiony przez gdańszczanina Georga Schmolta na spadku po Hansie Stolle był zgodny z prawem¹⁴⁰.

*

Ostatnią kategorię źródeł tworzy korespondencja w rozmaitych sprawach, których nie można powiązać z innymi wyróżnionymi grupami listów. W liście z Krakowa z 1460 r. rada miejska wstawiała się za mistrzem sztuk wyzwolonych Nicolausem von Derschaw, który po swoim pobycie w Krakowie (w tym na studiach uniwersyteckich), „postanowił odwiedzić swój ojczysty kraj oraz chciałby tam dopełnić żywota”¹⁴¹. Rada krakowska prosiła

¹³⁶ APGd, 300, D/23A, 81 (list z 6 VIII 1512 r.).

¹³⁷ APGd, 300, D/23A, 123 (list z 28 IX 1529 r.).

¹³⁸ APGd, 300, D/23A, 102 (list z 17 X 1517 r.). Do przejęcia w Gdańsku majątku wrocławian upoważniano czasami gdańszczan, np. 27 VI 1485 r. rada wrocławska wydała dokument, w którym bracia Jacob i Michel Breythe z Sobótki (Zobten) upoważnili Andresa Hawga do przejęcia majątku ich zmarłego brata, rzeźnika Jorge Breythe; zob. APGd, 300, D/23A, 43.

¹³⁹ APGd, 300, D/23A, 110 (list z 3 III 1520 r.). Ponadto zachowały się dla tej sprawy dwa dokumenty: poświadczenie upoważnienia dla Bonawentury Graffa oraz zeznania Doroty w sprawie jej pokrewieństwa ze zmarłym Hansem Schultze, którego majątek chciała odziedziczyć; zob. APGd, 300, D/23A, 108 (dokument z 28 II 1520 r.); 300, D/23A, 109 (dokument z 28 II 1520 r.).

¹⁴⁰ APGd, 300, D/23A, 68 (list z 1 VII 1508r.).

¹⁴¹ „— — hot vo^rsatzcz, seyn vatirland wider czu besu^cchen, und ap is geseyn mo^cchte, seyne tage do vollen czubrengen, — —”; APGd, 300, D/7, 40 (list z 22 VII 1460 r.).

o zapewnienie mu środków do życia lub jakiegoś urzędu¹⁴². Dla stosunków Gdańska z Krakowem najwięcej jednak listów dotyczy sprawy nieudanej próby zbudowania urządzenia wyciągowego związanego z konstrukcją nowego systemu odwadniającego w kopalni srebra i ołowiu w Olkuszu. Poszkodowani finansowo zostali właściciele gwarectw-mieszczanie krakowscy Seyfridus Bethman, Paul Behr, Johann von Tegil, Hanus Thurso i Johann Schotcze¹⁴³. Pierwszy list w tej sprawie rada miejska Krakowa wystosowała 30 XII 1474 r. Wzywała ona gdańską radę do zatrzymania i skłonienia specjalisty od instalacji kunsztów wodnych („kunstigenn meistir”) Petera von Feltissen (Felzan, Velzen, Feltzen)¹⁴⁴ i będącego z nim w spółce kupca Heinrica Snellenberga do ponownego przybycia do Krakowa i naprawy szkód powstałych w kopalniach olkuskich¹⁴⁵. Obaj wykonawcy mieli otrzymać od starosty krakowskiego Jakuba z Dębna ważny przez rok list żelazny. Wezwanie to nie dało rezultatu, skoro po trzech latach nastąpiła ponowna interwencja. Następne listy – przedstawiając fakty dotyczące ucieczki mistrza Petera z miejsca pracy – ukazywały kolejne kroki krakowskiej rady zmierzające do ochrony interesów własnych obywateli-udziałowców kopalni olkuskiej. W 1477 r. wezwano Główne Miasto Gdańsk do zwrotu 1 tys. florenów, zdeponowanych u tamtejszej rady miejskiej¹⁴⁶. Pieniądze te miały zostać wypłacone mistrzowi Pe-

¹⁴² „— — umb des willen betin wir Ewir Ersamkeit, den selben magistrum Nicolaum, eyn son Ewirs landis, als den das mo'glichen ist, befolen czu haben, und in mit irkeynem beneficio adir officio czu bedencken, daz her sich durch Ewir Ersamkeit hulfe und tro'stung vartirlandis leiplicher narung mo'chte dirfrewen, do von Ewir Ersamkeit loen von Gote von uns fruntliche vorschuldung und von im enige dancksagung wo'rdit dirfolgen”; *ibidem*.

¹⁴³ Zob. K. Pieradzka, *Trzy wieki stosunków handlowych pomiędzy Gdańskiem a Węgrami*, „Rocznik Gdański” 1935/1936, t. 9/10, s. 198; eadem, *Przedsiębiorstwa kopalniane mieszczan krakowskich w Olkuszu od XV do początków XVII wieku*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Seria Nauk Społecznych, nr 16: Historia, z. 3, 1958, s. 48.

¹⁴⁴ W liście Kazimierza Jagiellończyka do rady Głównego Miasta Gdańska z 27 XI 1477 r. Peter został określony jako cieśla („carpentarius”); zob. APGd, 300, D/2, 184; HU, Bd. 10, nr 608.

¹⁴⁵ APGd, 300, D/7, 56 (list z 30 XII 1474 r.). Zob. T. Hirsch, *op. cit.*, s. 186, przyp. 652; D. Molenda, *Górnictwo kruszcowe na terenie złóż śląsko-krakowskich do połowy XVI wieku*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1963 (Studia z dziejów górnictwa i hutnictwa, t. 8), s. 382–383.

¹⁴⁶ „Bitten wir Ewir W[eisheit], also unsir anemen libenn frunde, woldet den obengemeltenn meistir Petrum besendenn und mit ym aws sulchen unentlichenn sachen redenn, unnd yn dorzu haldenn, das das gelt, was dy unsenn eyngelegit haben, zu dancken yn wedirfolgenn mochte. Zo her seinem vormessenn nicht genug hat, also her sich hat undirwunden vnd vorschrebenn, wellenn wir willig vorschuldenn”; APGd, 300, D/7, 63 (list z 12 XII 1477 r.).

terowi w przypadku wywiązania się z umowy, jednak jej warunki nie zostały przez niego dotrzymane. List ten zawiera dokładny opis okoliczności sporu. Straty inwestorów krakowskich dotyczyły nie tylko Olkusza, ale również kopalni na Górnych Węgrzech. Mistrz Peter Feltissen uciekł z Krakowa podczas rokowań z właścicielami kopalń. W 1478 r. rada miejska Krakowa ponownie wezwała radę gdańską do zatrzymania mistrza Petera, który – mimo kolejnego porozumienia zawartego z Johannem von Tegil w obecności gdańskich burmistrzów – nie stawił się na Wielkanoc w Krakowie¹⁴⁷. Korespondencja ta świadczy o braku reakcji ze strony rady głównomiejskiej, co potwierdza prywatny list poszkodowanych do Gdańska z 1478 r., w którym zwrócili uwagę, że nie otrzymali jeszcze odpowiedzi rady miejskiej Głównego Miasta¹⁴⁸. Jeszcze w 1482 r. rada krakowska wezwała radę Głównego Miasta do zatrzymania burmistrza Filipa Bischoffa, który nie zwrócił pełnomocnikowi Johannowi von Tegil powierzonych mu pieniędzy¹⁴⁹. Sprawa zniszczeń w kopalni olkuskiej (oraz – jak wynika z przedstawionej powyżej korespondencji – kopalń na Górnych Węgrzech) spowodowała interwencję nie tylko rady krakowskiej, ale również ówczesnego wojewody sandomierskiego i starosty krakowskiego Jakuba z Dębna¹⁵⁰, wojewody krakowskiego i kasztelana sandomierskiego Jana z Rytwian¹⁵¹ oraz samego króla Kazimierza Jagiellończyka¹⁵². Należy tu zauważyć, że rada miejska Krakowa nie była jedyną instytucją, wysyłającą skargi na misrza Petera Feltissena. Ten sam zarzut załania kopalni, tym razem w Schneeberg w Rudawach, wysuwali książęta Saksonii Ernest i Albrecht Odważny, a następnie Jerzy Brodaty w latach 1484–1489¹⁵³.

W korespondencji nadchodzącej z Wrocławia znajduje się jeden niedatowany list polecający jego okaziciela mieszczanina wrocławskiego Hamanna Gyszke¹⁵⁴. List ten nie zawiera jednak informacji o okolicznościach jego wy-

¹⁴⁷ APGd, 300, D/7, 67 (list z 16 X 1478 r.). Zob. D. Molenda, op. cit., s. 384.

¹⁴⁸ „— — von hynnen gesanth hattenn unnde her sulche brieffe Ewir W[eisheit] nicht geantwort hat — —”; APGd, 300, D/7, 66 (list z 2 IV 1478 r.); HU, Bd. 10, nr 643 (regest).

¹⁴⁹ APGd, 300, D/7, 83 (list z 5 IX 1482 r.).

¹⁵⁰ APGd, 300, D/6, 94 (list z 6 XII 1477 r.); HU, Bd. 10, s. 412, przyp. 1.

¹⁵¹ APGd, 300, D/6, 95 (list z 24 XII 1477 r.); HU, Bd. 10, s. 415, przyp. 1 (regest).

¹⁵² APGd, 300, D/2, 184 (list z 27 XI 1477 r.); HU, Bd. 10, nr 602.

¹⁵³ APGd, 300, D/22, 151 (list z 21 VIII 1484 r.); 300, D/22, 152 (list z 15 I 1485 r.); 300, D/22, 155 (list z 18 III 1485 r.); 300, D/22, 158 (list z 5 VII 1485 r.); 300, D/22, 173 (list z 8 I 1489 r.).

¹⁵⁴ APGd, 300, D/23A, 61 (list niedatowany z XV w.).

stawienia. Do omawianej grupy należy również list rady wrocławskiej z 1516 r. z prośbą o publiczne ogłoszenie zeznania sądowego straconego w Gdańsku Augsten Bruchhausera, którego działalność doprowadziła do szkód obywatela wrocławskiego Blasien Audem¹⁵⁵. Problemy finansowe Wrocławia zmuszały tamtejszą radę miejską do zorganizowania loterii¹⁵⁶. W 1517 r. rada wrocławska zwróciła się z prośbą do rady miejskiej Gdańska o pozwolenie na sprzedaż w tym mieście przez Christiana Runge losów („gelückes Zettel”) o wartości 2 białych groszy śląskich. Nagrodami w zorganizowanej przez Wrocław loterii miały być klejnoty wartości od 10 do 1000 guldenów reńskich¹⁵⁷. Skądinąd wiadomo, że list podobnej treści skierowany został do wielkiego mistrza krzyżackiego¹⁵⁸. Loterię tę kontynuowano w następnym roku, podobne bowiem listy wysyłano do innych miast (Berlin, Frankfurt nad Odrą)¹⁵⁹. Z kolei w 1524 r. Wrocław prosił gdańską radę u udzielenie pomocy Lienhardowi Dreissigmark, który był pełnomocnikiem wrocławskiego mistrza mennicznego Jacoba Eylera. Jego przybycie miało wiązać się z krzywdami, które pomocnik mennicy Hans Schwartz doznawał w Gdańsku ze strony wspomnianego

¹⁵⁵ APGd, 300, D/23A, 99 (list z 15 VII 1516 r.).

¹⁵⁶ Zob. J. Gilewska-Dubis, *Rozrywka w średniowiecznym Wrocławiu*, [w:] *Scriptura, diploma, sigillum. Prace ofiarowane Profesorowi Kazimierzowi Bobowskiemu*, red. J. Zdrenka, J. Karczewska, Zielona Góra 2009, s. 296.

¹⁵⁷ „Wullen Ewir Ersamkeit im besten unuorhalden sein, das alhie inn unsers allergnedigsten hernn des koniges stadt schoene cleynodt inn der wirde von thausent biss uff czehn gulden reynisch uffgewurfften sint uff czufallen. Weme es das gelucke ungeferlicher wise brengen unnd die daczu einlegen werden uff den geluckes czettel seines Cristen unnd zunahmens czwene unser weissen groschen, die do machen einen funffczehnden tail eines reynischen gulden, derhalbin der erbar Cristoff Runge zu Ewir E[rsamkeit] abefertiget wirt, sulch czettel und ir uffgesaczt geldt uffczunehmen unnd alher zufertigen. Bithen dorumbe Ewir E[rsamkeit] dinstlichs vleis. Wulle em vorsztatten ouch daczu ratlich unnd hulfflich sein, das er sulch kurzweilen bey euch auszloen und von den, so es gelibt unnd gelt uff czettel gebin unnd wogen wullen, eynnehmen und alher durch wechsel machen moege. Wullen wir inn sulchem und grossem fruntlich vordienen vnd widerumbe zu guttem gefallen werden”, APGd, 300, D/23A, 101 (list z 26 IX 1517 r.).

¹⁵⁸ J. Voigt, *Lotterie zu Breslau im J. 1517*, „Anzeiger für Kunde der deutschen Vorzeit”, Neue Folge 1854, Jg. 2, Nr 7, szp. 167; [R.] Roepell, *Die erste Lotterie in Breslau*, „Zeitschrift des Vereins für Geschichte und Alterthum Schlesiens” 1855, Bd. 1, H. 1, s. 150–151.

¹⁵⁹ Zob. *Samuel Benjamin Klose's Darstellung der inneren Verhältnisse der Stadt Breslau vom Jahre 1458 bis zum Jahre 1526*, hrsg. v. G. A. Stenzel, [w:] *Scriptores Rerum Silesiacarum oder Sammlung schlesischer Geschichtschreiber*, Bd. 3: *Sammlung von Quellenschriften zur Geschichte Schlesiens*, Bd. 1, Breslau 1847, s. 157.

już Blasien Audem¹⁶⁰. Korespondencja Gdańska z Wrocławiem w ostatniej wyróżnionej przeze mnie grupie koncentrowała się jednak przede wszystkim na sprawie Hansa Rotha. Jako jeden z członków grupy rozbójniczej Szymona Materny uczestniczył on w napadach na kupców i przedstawicieli władz gdańskich¹⁶¹. Po uwięzieniu i śmierci Szymona wysunął się na pierwsze miejsce wśród rozbójników odpowiedzialnych za napady na szlakach handlowych między Gdańskiem a Poznaniem i Wrocławiem¹⁶². Korespondencja Gdańska z Wrocławiem, dotycząca Hansa Rotha, wynikała z przejścia przez Wrocław pośrednictwa w obustronnych kontaktach¹⁶³. W dniu 27 IX 1524 r. Wrocław powiadomił gdańską radę o gotowości pojednania przywódcy rozbójników z gdańszczanami¹⁶⁴. Tak też się stało, inny list wrocławski z 1525 r. wyznaczał bowiem Hansowi Rothowi termin w dniu po Zielonych Świątkach na odebranie przekazanych przez Gdańsk 300 guldenów jako gwarancji zachowania pokoju na drogach¹⁶⁵.

W niniejszym artykule przedstawiono dwa kierunki procesu komunikacji. Dla kierunku z Wrocławia i Krakowa do Gdańska zachowały się oryginalne listy władz miejskich, dla kierunku przeciwnego zaś (tj. Gdań-

¹⁶⁰ APGd, 300, D/23A, 119 (list z 27 VIII 1524 r.).

¹⁶¹ Na temat działalności Szymona Materny zob. *Materna (Mattern) Grzegorz (?–1502) i Szymon (?–1516)*, [w:] *Słownik biograficzny Pomorza Nadwiślańskiego*, red. S. Gierszewski, t. 3, Gdańsk 1997, s. 167–168; J. Zdrenka, *Die Gebrüder Mattern und ihr Streit mit Danzig*, [w:] *Das Preußenland als Forschungsaufgabe. Eine europäische Region in ihren geschichtlichen Bezügen. Festschrift für Udo Arnold zum 60. Geburtstag gewidmet von den Mitgliedern der Historischen Kommission für ost- und westpreußische Landesforschung*, hrsg. v. B. Jähniß und G. Michels, Lüneburg 2000 (Einzelschriften der Historischen Kommission für ost- und westpreußische Landesforschung, Bd. 20), s. 554–561.

¹⁶² O roli Hansa Rotha w rozbojach organizowanych przez Szymona Maternę świadczy zeznanie złapanego rozbójnika Franca Rautenberga z 1519 r. Zob. APGd, 300, D/7, 207 (list z 8 VII 1519 r.). Por. też L. Koczy, *Handel Poznania do połowy wieku XVI*, Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk. Prace Komisji Historycznej, t. 6, Poznań 1930, s. 301–302.

¹⁶³ APGd, 300, D/23A, 120 (list z 27 IX 1524 r.); 300, D/23A, 121 (list z 2 V 1525 r.); 300, D/23A, 122 (list z 8 VI 1525 r.); 300, 27/10, s. 194r (list z 18 X 1524 r.), s. 298r (list z 25 IV 1525 r.).

¹⁶⁴ „— das uns guette rittermassige unverdechtige lewthe, die mit freuntschafft verwandt synt, Hans Rotten, Ewern abegesagten feinde, der zu angestalter vhedde Ewer E[rsamkeit] und den iren, als wir bericht, mergliche schade zugefuguet, zuerkennen gegeben, wie się genannten Hans Rotten dohin gehalden, das er die angenohmene vhedde gen Euch abestellen und sich mit Euch aller sachen, so sich tzwischen Euch und inn irrig holden, in der szwne und guette wolde furrichten und scheiden losen”, APGd, 300, D/23A, 120 (list z 27 IX 1524 r.).

¹⁶⁵ APGd, 300, D/23A, 121 (list z 2 V 1525 r.).

sk–Wrocław i Gdańsk–Kraków) istnieją odpisy *missivów* umieszczone w specjalnie stworzonej do tego serii książ prowadzonych niegdyś w kancelarii Głównego Miasta Gdańska. Powyższa analiza treści poszczególnych listów dowiodła, że dla wielu tematów poruszanych w korespondencji wrocławsko- i krakowsko-gdańskiej do końca lat dwudziestych XVI w. *missiva* pełnią funkcję uzupełniającą. Późnośredniowieczna korespondencja Wrocławia i Krakowa z Gdańskiem ukazuje główne problemy gospodarcze badanych miast oraz jest świadectwem więzi społecznych łączących mieszczanstwo tych ośrodków. Dokonana w niniejszym artykule analiza statystyczna pozwoliła stwierdzić, że w listach przeważały kwestie związane z wszelkiego rodzaju płatnościami i przepływem towarów między tymi ośrodkami. Kontakty gdańsko-wrocławskie i gdańsko-krakowskie miały ponadto cechy swoiste. Przejawiały się one zwłaszcza w zróżnicowanej roli niektórych zagadnień dla korespondencji władz miejskich Wrocławia i Krakowa z Gdańskiem. Jeżeli w listach krążących na linii Gdańsk–Wrocław tematyka zadłużenia rentowego miała pierwszorzędne znaczenie, tak w korespondencji z Krakowem pojawiała się ona bardzo rzadko.

Krakow and Wrocław's correspondence with the Main Town of Gdańsk in the late medieval period

(Summary)

The subject of this article is the correspondence between Gdańsk and the cities of Krakow and Wrocław in the late medieval period. Only letters between the municipal authorities of these cities are considered herein. The sources on which this article is based consist of letters sent from Krakow (24) and Wrocław (37) to Gdańsk's Main Town council. The second group of sources is provided by city records featuring copies of letters (known as "*missiva*") sent from Gdańsk to the aforementioned cities (Ref. No. APGd, 300, 27/1–12). These records include copies of 10 letters sent to Krakow, 22 – sent to Wrocław and two – sent to both cities. In this article the letters have been divided into six thematic groups. They cover topics concerning membership of the Hansa (in particular regarding the participation of city representatives in Hanseatic assemblies), as well as trade, financial obligations, rents, inheritances and other issues. This correspondence illustrates the problems which occurred in Gdańsk's relations with Krakow and Wrocław. In the late medieval period these cities belonged to different economic zones: Gdańsk was part of the Baltic zone, whilst Krakow and Wrocław

belonged to the upper-German zone. This, however, was no obstacle to mutual contacts. Up until the latter half of the 15th century, all of these cities were united in their membership of the Hanseatic League. The statistical analysis carried out in this article reveals that matters concerning all manner of payments and movement of goods between these cities predominated in their correspondence. Gdańsk's contacts with Krakow and with Wrocław also had certain distinctive features. Many of the letters exchanged with Wrocław (particularly in the first half of the 15th century) pertained to rents, which were purchased by Gdańsk citizens and subsequently not redeemed on time by Wrocław. In Gdańsk's relations with Krakow, this problem occurred very rarely.

Marcin Grulkowski
Instytut Historii, Polska Akademia Nauk, Gdańsk
margrul@interia.pl